หนังสือเรื่อง

ท้าวฮุ่งหรือเจือง

สมเด็จพระมหาวีรวงส สังคนายก

พิมพ์เปนที่ระลึก

ไนงานพระราชทานเพลิงสพ

พระสาสนดิลก (ชิตเสโน เสน) พระครูวิโรจน์ (นนฺตโร รอด)

และไนงานชาปนะกิจสพ

พระมหารัตน์ รฏฺฐปาโล กับ พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล

ที่จังหวัดอุบลราชธานี

10–16 เมสายน 86

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มิตรไทย เชิงสพานช้างโรงสี ถนนบำรุงเมือง พระนคร

คำปรารภ

มูลเหตุอันจะให้พิมพ์หนังสือเจืองขึ้นเปนเล่มสมุดนั้น มีหยู่สองประการ คือ ประการแรก เนื่องด้วยหนังสือนี้เปนเรื่องวรรนคดีเก่าแก่ เมื่อสังเกตดูแล้ว นำให้เข้าใจว่าเปนสำนวนโวหารของไทยโบรานสายลานช้าง แต่จะแต่งขึ้นที่นครหลวงพระบางหรือที่นครเวียงจันท์นั้นไม่แน่ ซึ่งบัดนี้มีต้นฉบับหยู่ในหอพระสมุด และหาซาบไม่ว่าจะได้มาแต่เมื่อไร ครั้นนายสิลา วีรวงส ปเรียญ ได้พบต้นฉบับเข้า ก็ได้พยายามคัดลอกถ่ายตัวอักสร จากอักสรไทยสายลานช้างมาเปนอักสรไทยสมัยปัจจุบันนี้ และได้ย่อใจความในเรื่องนี้แล้วนำมาให้ดู เมื่อฉันตรวจดูตลอดแล้ว เห็นเปนเรื่องมีประโยชน์มากควรจะพิมพ์ขึ้น เพื่อรักสาวรรนคดีของเก่าไว้มิให้สูญเสีย เพราะหนังสือนี้ นอกจากเปนวรรนคดีแล้ว ก็ยังมีเนื้อเรื่อง เกี่ยว แก่ ประวัติสาตรไทยโบราน เจือหยู่ด้วย จัดเปนเรื่องอันจะให้ประโยชน์แก่ผู้สนใจใน วรรน คดี และ ประวัติสาตรไทยโบรานได้ส่วนหนึ่ง ประการสอง เพราะมาประจวบกับมรนกาลแห่งพระสาสนดิลก พระครูวิโรจน์รัตโนบล, พระมหารัตน์ และพระอาจารย์เสาร์ ซึ่งปรารภ จะทำ ชาปนะกิจ หยู่แล้ว ท่านทั้ง 4 นี้ได้เปนสหายทำกิจพระสาสนาร่วมกันมา หย่างใกล้ชิด คือ พระสาสนดิลก, พระครูวิโรจน์รัตโนบล, พระมหารัตน์, เปนสหายช่วยจัดการสึกสาและการปกครอง พระอาจารย์เสาร์ เปนสหายช่วยอบรม พลเมืองในทาง สมถวิปัสสนา ชักนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์นิยมยินดีในสัมมาปติบัติ นับว่าทั้ง 4 ท่านได้บำเพ็ญคุนความดี เปนประโยชน์ แก่ชาติสาสนา จนปรากตเปนที่เคารพ นับถือบูชาของพลเมืองตลอดสิสสานุสิสทั่วไป สมควรที่จะมีวัตถุเปนชิ้นไว้ให้เปนเครื่องระลึกถึงและเชิดชูเกียรติคุนของท่านทั้ง 4 ไปได้นาน ๆ เพราะมูลเหตุสองประการดังกล่าวแล้ว จึ่งได้ให้พิมพ์หนังสือเจือง ขึ้น เปนธัมบรรนาการใน งานชาปนะกิจนี้

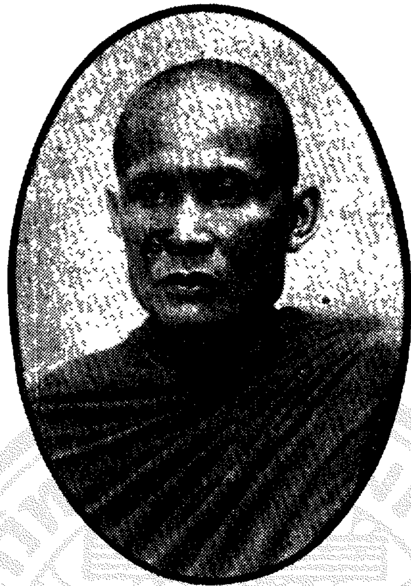
เมื่อตกลงจะพิมพ์จึงได้ขออนุญาตและคำนำจากกรมสิลปากร ก็ได้รับความอนุเคราะห์ทั้งสองประการ สำหรับคำนำนายยงอนุมานราชธนเสถียรโกเสสอธิบดีกรมสิลปากรได้เขียนให้พร้อมทั้งวิจารน์เรื่องไว้หย่างละเอียดลออ ดังมีแจ้งในคำนำนั้นแล้ว จึ่งขอขอบใจท่านไว้ในที่นี้ด้วย การพิมพ์นั้น เมื่อแรกปรารภได้ตั้งใจจะให้พิมพ์เปนจำนวน หลายพัน เล่ม เพื่อ แจก จ่าย ทั่วไป แต่เพราะในเวลาจะพิมพ์ เปนคราวที่กะดาดหายากและราคาสูง ประกอบทั้งหนังสือนี้เปนเรื่องไหย่ด้วย จึ่งให้พิมพ์ขึ้นโดยจำกัดจำนวนเพียง

พันเล่ม ถ้าจะให้พิมพ์ตามความจำนงเดิม ทุนทรัพย์ที่ไม่เพียงพอ และเมื่อได้พิมพ์เปนจำนวนน้อยเช่นนี้แล้ว จึ่งมิมุ่งแจก แต่ฉะเพาะ ที่ เห็นสมควนพอจะเฉลี่ยถึง เช่น สาขาหอสมุดแห่งชาติ ที่ทำการและบางโรงเรียนเปนต้น

อนึ่ง ได้ให้นายสิตา วีรวงส ปเรียญ เปนผู้ชำระต้นฉะบับ ให้นายไสรัจ มีสวรรค์ ปเรียญ เจ้าของโรงพิมพ์มิตรไทย เปนผู้รับพิมพ์ ให้พระมหาเติม ป. 6 วัดบวรนิเวสวิหาร และนายสิตาเปนผู้ตรวจฉะบับพิมพ์ เรื่องนี้ ได้ตั้งกรรมการเพื่อหาทุนในการพิมพ์ คือ พระญาณดิลก พระคนา–จารย์เอก วัดพระสรีมหาธาตุ เปนประธานกัมการ พระ ปัญญาพิสารเถร เจ้าอาวาส วัด ปทุม วัน พระมหาเชี่ยน ป. 9 พระมหาผุย ป. 8 พระมหาสนั่น พระมหาเยี่ยม ป. 7 พระมหาเสง ป. 6 นายทองอินท์ ภูริพัฒน์ นายเถียงไชยกาล นายฟอง สิทธิธัม นายเหมือน บุรัสการ นาย สิตา วีรวงส เปน กัมการ พระมหา สำรอง ป. 5 พระมหา แสวง ป. 3 เปน เลขานุการ นายสุร เจือชูโต เปน ไวยาวัจกร และให้พระญาณดิลก พระ คนาจารย์เอก กับ พระมหาสนั่น เปนผู้ อำนวยการ ให้ ความ สดวก ในการจัดพิมพ์ ได้อาสัยน้ำพักน้ำแรงของเทอเหล่านี้เข้าช่วยเปนกำลัง การพิมพ์หนังสือนี้จึงสำเหร็ดลุล่วงไปได้ด้วยดี ฉะนั้น จึ่งขอขอบใจ เทอทั้งหลายไว้ในที่นี้ด้วย

ขออำนาดแห่งธัมบรรนาการนี้ พร้อมทั้งกุสลบุญราสีทักสินานุปทาน ที่บำเพ็นในงานนี้ทุกสิ่งสรรพ์ จงบันดาลให้ ท่าน ทั้ง 4 ที่วายชนม์แล้ว ได้ประสบวิปากสมบัติโดยควรแก่ภาวะ เทอน

สมเด็ดพระมหาวีรวงส
วัดพระสรีมหาธาตุ

พระสาสนดิลก

ชาตะ พ.ศ. 2423

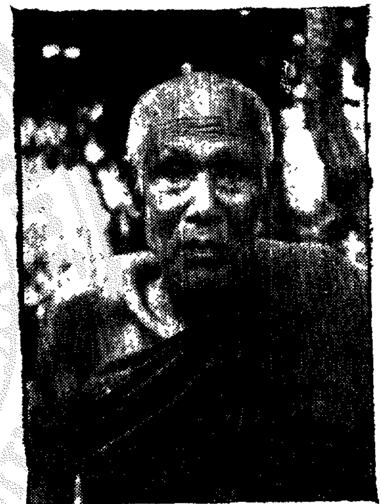
มตะ พ.ศ. 2484

พระครูวิโรจน์รัตโนบล

ชาตะ พ.ศ. 2398

มตะ พ.ศ. 2485

พระอาจารย์เสาร์

ชาตะ พ.ศ. 2404

มตะ พ.ศ. 2485

พระมหารัตน์

ชาตะ พ.ศ. 2406

มตะ พ.ศ. 2485

ประวัติพระเถระ 4 รูป

1. พระสาสนดิลก รูปซึ่งค่อนข้างสูงสัณฐานสมบูรณ์มีสง่าผิวเนื้อดำแดง นามเดิมชื่อเส็น ฉายาธิตเสโน บิดาชื่อเพี้ยคำมุงคุด (คำพา) มารดาชื่อไนามสกุล สิริบูรณ์ เกิดนะวันอังคาร ขึ้น12 ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2423 ที่บ้านหนองบ่อ ตำบนหนองบ่อ อำเพอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งหยู่ทางทิสตวันตกของเมือง ห่างประมาน 16 กิโลเมตร เมื่ออายุ 14-15 ปีได้ตามพระขุนผู้พี่ชายเข้าไปสึกสาหยู่ที่วัดสุปัฏน์ เมืองอุบล และเจ้าคุนพระอุบาลีคุนูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันท์) ครั้งดำรงสมนสักดิ์ที่พระครูวิจิตรธัมภานี ได้พาเข้าไปกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. 2437 ฝากไว้ในสำนักเจ้าคุนพระสาสนโสภน (อหึสโก อ่อน) วัดพิชัยญาติการาม และได้บรรพชาอุปสมบทหยู่ในสำนักนั้น เจ้าคุนพระสาสนโสภน (อหึสโก อ่อน) เปนพระอุปชายะ เจ้าคุนพระอุบาลีคุนูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันท์) เปนพระกัมวาจาจารย์ เจ้าคุนพระราชเมธี (กณฺณวโร ท้วม) เปนพระอนุสาวนาจารย์ สอบพระปริยัติธัมได้เปนเปรียญ 4 ประโยค.

ต่อมาสมเด็ดพระมหาวีรวงส์ สังคนายก ครั้งดังรงสมนสักดิ์ที่พระสาสนดิลก เจ้าคนะมนทลอิสาน ได้ขอออกไปเปนผู้ช่วยเจ้าคนะมนทลอิสาน เมื่อท่านได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นไปโดยลำดับแล้ว พระมหาเส็นจึ่งได้รับตำแหน่งเปนที่พระสาสนดิลกแทน มีข้อที่หน้าสังเกตหยู่หย่างหนึ่งว่า ตามธัมดาพระเปรียญถ้าแต่ 5 ประโยคขึ้นไป ซงโปรดให้เปนพระราชาคนะทีเดียว ถ้า 3-4 ประโยคต้องเปนพระครูเสียก่อน จึ่งเปนพระราชาคนะได้ แต่เพราะท่านผู้นี้เปนพระสหชาติในพระบาทสมเด็ดพระมงกุดเกล้าเจ้าหยู่หัว จึ่งซงโปรดให้เปนพระราชาคนะทีเดียว จัดว่าเปนพิเสสส่วนหนึ่ง ครั้นเปนพระราชาคนะแล้วไม่นานก็ได้ย้ายจากวัดสุปัฏน์ไปเปน เจ้าอาวาสวัดสรีทองอนึ่ง ในถานะที่ท่านเปนพระสหชาติ ซึ่งเมื่อพระสหชาติรูปอื่น ๆ ได้รับราชทานเครื่องระลึกหย่างได ท่านก็ได้รับหย่างนั้นทุกคราว.

สำหรับตำแหน่งหน้าที่ ท่านได้เปนครูสอนพระปริยัติธัม เปนผู้ช่วยเจ้าคนะมนทลอิสาน เปนเจ้าคนะมนทลร้อยเอ็ด เปนเจ้าคนะมนทลอุดร เปนเจ้าอาวาสวัดสรีทองและเปนอุปชายะ ส่วนการงานพิเสส ได้เปนกัมการสร้างพระอุโบสถวัดสุปัฏน์ เปนกัมการหล่อพระพุทธปติมา คือ พระสรีเมือง พระซวันเมือง และพระสัพพัญญูเจ้าซึ่งเปน พระประธานในพระอุโบสถวัดสุปัฏน์ในบัดนี้ การนวกัมโดยฉะเพาะในวัดสรีทอง ได้

ปติสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดชุดโซมให้คืนดี และก่อสร้างสาลาการปเรียญ โรงเรียน และกุฎีขึ้นหลายหลัง แม้ในที่อื่นก็ได้เปนหัวหน้าพาราสดรก่อสร้างถาวรวัตถุหลายแห่ง เช่นสร้างสาลาการปเรียญที่วัดบูรพาพิสัย วัดสระบัวบ้านหนองบ่อและวัดบ้านสำลาดแห่งละหนึ่งหลัง กับได้ตั้งและพาราสดรก่อสร้างวัดบ้านนาเมือง.

โดยปกติท่านมีโรคหืดประจำตัว ต่อมาเห็นว่าจะไม่สามาถรับราชการไปได้ จึงทูลลาออกแต่ก็ยังเปนอุปชายะ เอาธุระสั่งสอนพระภิกสุสามเนรเปนกำลังแก่พระสาสนาตลอดมา เมื่อถึง พ.ส. 2484 โรคหืดที่เรื้อรังมาไม่หายขาดนั้นได้เปนหนักขึ้นจึงถึงแก่มรนภาพลง เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ส 2484 เวลา 6.00 น. คำนวนอายุได้ 61 ปี พรรสา 40

นิสัยสมบัติ ท่านผู้นี้เปนคนพูดพอประมาน มักน้อยสันโดสชอบวิเวกหนักในพระธัมวินัย มีปกติเห็นภัยในโทสแม้ประมานน้อย สงบเสงี่ยม เมื่อหยู่ในถานะเปนผู้น้อย ชอบเอาหย่างพระราธะคือเปนผู้อดทนต่อโอวาทและอนุสาสน์ ทนได้ทั้งร้อนคือเดช และทนได้ทั้งเย็นคือคุน เมื่อหยู่ในถานเปนผู้ไหย่ก็วางตนให้เหมาะแก่ภาวะ มีพระเดชก็ไม่มากถึงกับเสียพระคุน แม้มีพระคุนก็ไม่เกินไปถึงกับเสียพระเดช มั่นคงในพรหมวิหาร เอาภาระในผู้เจ็บป่วย หมั่นแนะนำพร่ำสอนสิสไม่ให้ก่อเวร และให้ระงับเวรด้วยความไม่มีเวร ปติปทาของท่านจึงเปนที่ดูดดื่มไม่จืดจาง ทนต่อความเพ่งของผู้รู้ทั้งหลาย.

2. พระครูวิโรจน์รัตโนบล นามเดิมรอด ฉายานุตโร บิดาชื่อบุดดี มารดาชื่อกา นามสกุลสมจิต เกิดวันพุธ ขึ้น 5 ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะ มกราคม พ.ส. 2397 ที่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบนในเมือง อำเพอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ก่อนอุปสมบทได้สึกสาการช่าง และเรียนอักขรสมัยในสำนักราชบันเทา เมื่ออายุ 24 ปีได้อุปสมบทที่วัดมนีวัน เมืองอุบล เจ้าอธิการจันลา เปนพระอุปชายะ พระคำเปนกัมวาจาจารย์ พระดีเปนอนุสาวนาจารย์ และพระอุปชายะได้ส่งไปหยู่วัดทุ่งสรีเมือง ต่อมาได้เปนเจ้าอาวาสวัดนั้นกระทั่งบัดนี้ เมื่ออุปสมบทแล้ว นอกจากเรียนทำวัดสวดมนต์และพระปาติโมข ก็ได้เรียนคำภีร์มูลกัจจายน์ตามสมัยนิยม.

พ.ส. 2434 ได้เปนเจ้าคนะแขวงอุตร อุบลคืออำเพอม่วงสามสิบในบัดนี้ต่อมา พ.ส. 2446 ได้เปนเจ้าคนะจังหวัดอุบลราชธานี และพ.ส. 2447 ได้รับราชทานสมนสักดิ์เปนพระครูวิโรจน์รัตโนบล ท่านผู้นี้เปนผู้ไฝ่ใจในการช่างและการนวกัม นอกจากการงานในตำแหน่งแล้ว ได้เปนกัมการสร้างพระอุโบสถวัดสุปัตน์ และเปนกัมการหล่อพระพุทธรูป คือพระมิ่งเมือง พระสรีเมือง พระชวันเมือง พระสัพพัญญู และได้เปนหัวหน้าพา

วาสดรล้างพระพุทธรูป ล้างโบถวิหารสาลาการปเรียญ ทั้งในเมืองและตามอำเพอต่าง ๆ แม้พระธาตุพนมก็ได้ไปช่วยปติสังขรน์หลายคราว นับว่าได้ทำกิจพระสาสนาในทางก่อสร้างไว้มาก.

ท่านเปนเจ้าคนะจังหวัดทำงานมา ด้วยความเรียบร้อยจนถึงปูนชราภาพอายุ 75 ปี จึ่งได้รับยสให้เปนกิติมสักดิ์เมื่อ พ.ส 2470 รวมเวลาเปนเจ้าคนะมาได้ 37 ปี คือเปนเจ้าคนะแขวง 13 ปี เปนเจ้าคนะจังหวัด 24 ปี เมื่อได้ออกเปนกิติมสักดิ์แล้ว ก็ยังอุส่าห์เปนอุปชายะเอาธุระสั่งสอนพระสงค์สามเนร และการก่อสร้างปติสังขรน์อยู่อย่างเดิม ครั้นมาถึง พ.ส. 2485 จึงได้มรนภาพลงเพราะโรคชรา เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ส. 2485 คำนวนอายุได้ 88 ปี พรรสา 64

นิสัยสมบัติท่านผู้นี้เปนคนมีอารมน์ดี มีใจกว้างขวาง สุภาพอ่อนโยนโอบอ้อมอารี สงบเสงี่ยม หนักในพระธัมวินัยมั่นคงในพรหมวิหาร มีนิสัยไม่ริสยาใคร มีความเคารพนับถือจงรักภักดีต่อผู้มีอำนาดเหนือ มีกตัญญูต่อผู้มีพระคุน คุนลักสนะเหล่านี้เอง ทำให้ท่านเปนที่น่าสักการะเคารพนับถือบูชาของมหาชนทั่วไป.

3. พระมหารัตน์ ฉายารฏฺฐปาโล บิดาชื่อจันท์ มารดาชื่อผาย นามสกุลอุไทยกร เกิดนะวันพุธ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 ปีฉลู เมสายน พ.ส. 2403 ที่บ้านปลาดุก ตำบนไร่น้อย อำเพอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อุปสมบทที่วัดสุปัตน์เปนวันเดียวกันกับสมเด็ดพระมหาวีรวงส์ ซึ่งอุปสมบทที่วัดสรีทอง เจ้าอธิการด้วงวัดสะแก้ว อำเพอพิบูลมังสาหารเปนพระอุปชายะ เจ้าอธิการเพ็งวัดสุปัตน์เปนพระกัมวาจาจารย์

เมื่ออุปสมบทแล้ว พ.ส. 2434 ได้เข้าไปสึกสาที่กรุงเทพ ฯ เจ้าคุนพระอุบาลีคุนูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันท์) ฝากไว้ในสำนักเจ้าคุนพระสาสนโสภน (อหิ่สโก อ่อน) วัดพิชัยญาติการาม สอบพระปริยัติธัมได้เปนปเรียญ 4 ประโยค ต่อมาเจ้าคุนพระอุบาลีคุนูปมาจารย์ ได้ขอออกไปเปนผู้ช่วยเจ้าคนะมนทลอิสาน แต่ทำงานไปไม่ได้นานก็ลาออก เพราะสุขภาพไม่สมบูรน์มีโรครบกวนเสมอ พายหลังได้เปนอุปชายะ และย้าย จาก วัดสุปัตน์ ไป เปน เจ้า อาวาสวัด สุทัสน์ ในระหว่าง พ.ส. 2457

ท่านเปนผู้ใคร่การสึกสา ใคร่ธัมวินัย เปนสิกขากามะ ธัมกามะ อบรมสิดดิสิสของท่านมีหลายคนที่มั่นคง ได้เปนพระราชาคนะก็มี คือพระโพธิญานมุนีเจ้าคนะจังหวัดร้อยเอ็ด เปนพระครูก็มี คือพระครูสุวรรนวาริคนารักส์เจ้าคนะอำเพอโขงเจียม เปนปเรียญก็มาก เช่นพระมหาปิ่นซึ่งเปน ผู้ ปติบัติชอบในธุดงควัตร เปนต้น ทั้งนี้ก็ด้วยได้รับการอบรมมาดี ท่านได้ครองวัดและเปนอุปชายะมากะทั่งถึงปูนชราภาพ และได้มรนภาพลงเพราะโรคชรา เมื่อเดือนสิงหาคม

พ.ส. 2485 คำนวนอายุได้ 79 ปี พรรสา 55

4. พระอาจารย์เสาร์ ฉายากนฺตสีโล เกิดนะวันจันท์ แรม 14 ค่ำ เดือนยี่ ปีระกา วันที่ 2 พรึสจิกายน พ.ส. 2404 ที่บ้านข่าโคม ตำบนหนองข้าง อำเพอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้เข้ามาอุปสมบทหยู่ที่วัดใต้อุบล พายหลังได้เปนเจ้าอาวาสวัดเลียบ ซึ่งหยู่ไกล้กันกับวัดใต้นั้นเอง ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงเปนธัมยุตที่วัดสรีทอง พระครูทาโชติปาโลเปนพระอุปชายะ เจ้าธิการสีทาชยเสโน เปนพระกัมวาจาจารย์.

ท่านเปนผู้มีอัชยาสัยน้อมไปในสมถวิปัสสนา และพอใจแนะนำสั่งสอนผู้อื่นในทางนั้นด้วย จึงเปนผู้ไฝ่ใจธุดงควัตรหนักในธัมวินัย ชอบวิเวก และไม่ติดถิ่นที่หยู่ต้องเดินธุดงค์ไปหาวิเวก จเรินสมนธัมตามชายป่าดงพงเขาในถิ่นต่าง ๆ เช่นในท้องถิ่นเขตอุบลราชธานีบ้าง นครราชสีมาบ้าง สระบุรีบ้าง ทางอุดรบ้าง สกลนครบ้าง เมื่อ พ.ส. 2480 ได้กลับมายังอุบลราชธานี สำนักหยู่ที่บ้านข่าโคมอันเปนชาติภูมิของท่านบ้าง ที่ดอนธาตุพิบูลมังสาหารบ้าง แต่ใน พ.ส. 2484 จำพรรสาหยู่ที่วัดดอนธาตุ และได้เริ่มอาพาธเพราะโรคชรามาแต่พายในพรรสานั้น.

เมื่อออกพรรสาแล้วไปทำบุญอุทิสส่วนกุสลสนองคุนพระอุปชายะที่มรนภาพแล้ว นะอำเพอวรรนไวทยากร นครจำปาสักดิ์ ครั้นทำบุญเส็ดโรคก็กำเริบมากขึ้น จึงพยายามเดินกลับ พอมาถึงวัดมหาอำมาตยาราม นครจำปาสักดิ์ก็ได้มรนภาพลงในวันนั้น คือวันอังคาร แรม 3 ค่ำ เดือน 3 ปีมะเมีย วันที่ 3 กุมภาพัน พ.ส. 2484 คำนวนอายุได้ 82 ปี พรรสา 62 การมรนภาพของท่านนับว่าประกอบพ้อมด้วยความมีสติอันไพบูล คนะสงค์และอุบาสกอุบาสิกาชาวอุบลได้ไปเชินสพขึ้นมาประดิสถานเก็บไว้ที่สาลาการเปรียญวัดบูรพา

อันพระเถระเจ้าทั้ง 4 รูปนี้ แม้ถึงมรนภาพไปแล้วตามวิสัยของสังขารก็ดี แต่คุนธัมยังปรากตเด่นหยู่ในใจของผู้ได้เสพสมาคม.

คำนำ

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ สังฆนายกกำหนดจะทำการฌาปนกิจศพพระสาสนดิลกวัดศรีทอง พระมหารัตน์วัดสุทัศน์ พระครู วิโรจน์รัตโนบล วัดทุ่งศรีเมือง และพระอาจารย์เสาร์ วัดดอนธาตุ นะที่จังหวัดอุบลราชธานี ใคร่จะตีพิมพ์หนังสือเจือง ซึ่งเปนหนังสือของสมุดแห่งชาติเพื่อแจกเปนที่ระลึกในงานฌาปนกิจนั้น กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้พิมพ์ตามประสงค์

หนังสือ เจืองเปนตำนาน กล่าวด้วยเรื่อง ขุนเจืองหรือเจือง หรืออีกนัยหนึ่งเรียกกันว่าท้าวฮุ่ง ซึ่งเปนวีระกษัตรสมัยโบราณ ตามตำนานกล่าวร่วมกันว่า ขุนเจืองเปนกษัตรมีอานุภาพมากและเปนธัมมิกราช ปราบดินแดนได้ไว้เปนนาอาจักรออกไปกว้างขวาง จับแต่เขตแคว้นลานนาไทย หลวงพระบาง สิบสองปันนา สิบสองจุไทย และเลยไปทางตะวันออกถึงแคว้นตังเกีย ภายหลังไปเสียพระชนม์ลงในสงคราม ตำนานเจืองเปนที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่ชนชาวภาคพายัพ อีสานและหลวงพระบาง เพราะมีหนังสือแต่งเปนบทกลอนไว้อ่านฟังกันในเวลามีงาน เปนหย่างฟังเทศเรื่องชาดกของภาคเหล่านั้น ได้ซาบ ต่อไปว่าขุนเจืองมีชื่อปรากตหยู่ในคำประกาสเทวดาในเวลาบวงสวงประจำปี นะสานเทพารักส์หลักเมืองเชียงรายแต่โบรานเปนลำดับองค์ที่ 8 ดังนี้

1. ขุนคงคำฮ้อย (เจ้าแห่งผีเมง ผีในที่นี้หมายถึงผู้หยู่เหนือคน จึ่งรวมเทวดาด้วย)
2. ขุนส้อยคอคำ (เจ้าแห่งผีนาค)
3. ขุนนิลคำสวาก (เจ้าแห่งผีแมน)
4. ขุนหมวกขาวซ่อยคำ
5. ขุนแถนคำลักสวาด
6. ขุนพรหมฮาดห้าวหาน (พระเจ้าพรหม)
7. ขุนเมงฮายขานขามกล้า(พระเจ้าเมงราย)
8. ขุนเจืองฟ้าธัมราช
9. ขุนครามอาดโอภา

เรื่องเจืองนั้นเห็นจะเปนที่รู้จักกันมาช้านาน คงเล่าต่อปากสืบกันมา เปนหย่างเล่ากันไปเล่ากันมา เรื่องก็งอกงามแตกดอกออกก้านยาวออกไป ในที่สุดเมื่อมาเปนเรื่องในหนังสือ ซึ่งถ้าว่าในทางประวัติสาตร ก็ถือเอาอะไรไม่ได้แน่นอนนัก นอกจากเค้าเรื่อง แต่ถ้าว่าในทางให้ความรู้ อันเนื่องด้วย จารีตประเพนี ตลอดจน ความ คิด เห็นที่นิยมนับถือกันในรุ่นก่อน หนังสือเจืองก็ให้ความรู้ในเรื่องเหล่านี้ได้มาก ถ้าจะฟังกันในทางนิทานก็นับว่าหนังสือเจืองเปนเรื่องชวนอ่านไม่น้อยเรื่องหนึ่ง

ในพงสาวดารโยนก มีตำนานสิงหนวัติกุมาร ตำนานเมืองเงินยาง และตำนานอื่น ๆ ได้กล่าว

เรื่องขุนเจืองไว้ยืดยาว ในนั้นเรียกขุนเจืองเปนหลายชื่อเช่น ขุนเจือง, ขุนเจื๋อง, ขุนเจืองฟ้าธัมราช หรือธัมมิกราช เปนต้น ซึ่งรู้ได้ว่าเปนคนเดียวกัน แต่พอถึงชื่อพ่อและปู่ของขุนเจือง มีตรงกันบ้าง ไม่ตรงกันบ้าง เช่น กล่าวว่าพ่อขุนเจือง ชื่อขุนจอมผาเรืองครองเมืองเชียงเรืองบ้าง เปนขุนจอมธัมครองเมืองภุกามยาว (เมืองพเยา) บ้าง เปนขุนจอมธัม ครองนครสวนตาลหรือนาคอง ดังมีหยู่ในหนังสือเรื่องที่พิมพ์นี้บ้าง ส่วนปู่ของขุนเจืองชื่อขุนแรงกว่าก็มี ขุนเงินก็มี ลาวจง และลาวเงินก็มี ซ้ำพี่ของขุนเจืองก็ชื่อว่า ขุนอ้ายเจือง ซึ่งลางตำนานเปนขุนแพง ส่วนชื่อคนอื่น ๆ ในเรื่อง ตลอดทั้งชื่อบ้านชื่อเมืองและเหตุการน์ที่กล่าวไว้ มีขัดแย้งกันหยู่มากแห่ง ได้เล่าและวิจารน์เรื่องเหล่านี้ไว้ในที่อื่นแล้ว (ดูเรื่องของชาติไทย หน้า 201 ถึง 214) ที่เรื่องขุนเจืองมีข้อความแตกต่างกันมากแห่ง ก็ไม่แปลก เพราะผู้แต่งพงสาวดาร และตำนาน เปนคนเกิดพายหลัง หลักถานที่นำมาแต่งก็แต่งไป ตามเรื่องราวที่ได้ยินได้ฟัง และจากความรู้และความคิดเห็นของตนบ้าง เรื่องที่แต่งจึงถูกบ้างผิดบ้าง ถ้าผู้แต่งมีความนิยมนับถือใคร ในเรื่องก็ยกย่องยิ่งขึ้นจนในที่สุดผู้ที่ได้รับยกย่อง ก็กลายเปน มีริทธิ์เดชนอกเหนือเรื่องตามธัมดาไป ถ้าเรื่องที่แต่งเกิดขึ้นนมนานล่วงมาแล้วเปนพันๆ ปีขึ้นไป ก็ผิดมากกว่าถูก ถึงกะนั้น เรายังเปนหนี้บุญคุณท่านผู้แต่งไม่น้อย ถ้าท่านไม่แต่งขึ้นไว้ เรื่องก็สูญ เราซึ่งเปนอนุชนคนเกิดรุ่นหลังอาดขาดความรู้อะไร ๆ ที่ควรรู้ไปมาก เมื่อเด็กเราชอบฟังเรื่องนิยายนิทาน ถ้ายิ่งเปนเรื่องน่าพิสวงอัสจรรย์ใจจนไม่น่าเชื่อมากเท่าใด เปนสนุกมากเท่านั้น ครั้นเมื่อเราจเรินเติบโต มีความรู้ความคิดมากขึ้น เรื่องที่เราฟังเราอ่านก็ย่อมปรานีตขึ้นลำดับ แต่เรื่องหย่างนิยายนิทานนั้นทิ้งให้หมดไปไม่ได้ เพราะมันสนุกดี มีแต่จิงกันเสียหมดไม่มีสนุกบ้าง สติปัญญาความรู้ก็เซื่อมซึม เหตุนี้ ชาติที่จเริญแล้วจึงนิยมเก็บรวบรวมนิยายนิทานพื้นเมืองของเก่าไว้ เพราะกลัวจะสูญ และประโยชน์ของการสึกสาที่จะได้จากนิยายนิทานนั้นมีมาก นอกจากจะทำให้เพลิดเพลินยังได้รับความรู้เรื่องเก่า ๆ ที่มีแซกหยู่ในนั้น หย่างน้อยก็ได้ความรู้ต่าง ๆ ในสมัยของผู้แต่ง ว่าถึงชาติต่าง ๆ ไม่ว่าชาติใด ก็มีความเปนไปทำนองเดียวกับบุคคล ประวัติสาตรของชาติต่าง ๆ ในตอนต้นๆ มักมีเรื่องพิลึกพิลั่นเกินความจิงอ่านแล้วไม่น่าเชื่อ นั่นเปนเรื่องของชาติเมื่อยังเด็กหยู่ แต่ถึงเปนเรื่องหย่างนั้นเราก็อาดค้นคว้าหาความรู้เอาจากเรื่องชนิดนี้ได้ ถ้าท่านอ่านเรื่องเจืองโดยทำนองความคิดเห็นเช่นนี้ จะทำให้ท่านได้ทั้งความรู้และได้ทั้งความเพลิดเพลินไปในตัว

กลับมาพูดเรื่องของขุนเจืองใหม่ ถ้าว่าตาม

ข้อความในพงศาวดารโยนก ขุนเจืองก็เปนกษัตรไทย สืบเชื้อสายมาจากกษัตรไทยต่อ ๆ กันขึ้นไปจนถึงปู่เจ้าลาวจกตั้งสกุล ซึ่งเปนเทวาจุติลงมาถือปติสนธิเปนเพศมนุษโดยอุปปติกกำเหนิด คือเกิดเองไม่มีพ่อมีแม่ แล้วได้เปนกษัตรครองเมืองเงินยางเชียงแสน มีชื่อว่าพระยาลวจังกราช เหตุที่เทวดาปู่เจ้าลาวจกจุติลงมา ก็ด้วยคำขอร้องของพระอินทร ซึ่งได้รับคำขอร้องจากพระยาอนุรุธกษัตรภุกามมาอีกต่อหนึ่ง เพราะฉะนั้น ถ้าขุนเจืองสืบเชื้อสายมาจากพระยาลวจังกราช และพระยาลวจังกราชเปนกษัตรไทยแล้ว ก็จะต้องเข้าใจว่าชาติไทยมีกำเหนิดมาแล้วเพียง 800 ปี เศสเท่านั้น เพราะตกอยู่ในสมัยพระยาอนุรุธ คือ ราว พ.ศ. 1600 ซึ่งย่อมเปนไปไม่ได้ และด้วยเหตุผลอย่างอื่น ๆ อีกหลายประการ ซึ่งจะเล่าไว้ในที่นี้ไม่เหมาะ เพราะจะออกนอกทางของคำนำมากไป ได้มีท่านผู้รู้บางท่านเห็นว่า ขุนเจือง อาจเปน กษัตร ละว้า หรือ ข่า ความเห็นนี้ผู้เขียนเห็นพ้องด้วย ดินแดนภาคพายัพ เมื่อก่อนไทยยกลงมาจากถิ่นเดิม คือประเทศจีน ย่อมเปนที่อยู่ของชนชาติอื่นมาก่อน ส่วนมากเปนพวกละว้า ดินแดนหลวงพระบางสิบสองจุไทย และตลอดไปจนตังเกี๋ยเปนที่อยู่ของพวกข่า อันที่จริงข่ากับละว้า ถ้าพูดอย่างกว้าง ๆ ก็เปนชนชาติเผ่าพันธุเดียวกัน จีนยังเรียกพวกละว้าหรือว้า ที่มีอยู่ทางพรมแดน ตอนใต้ ของประเทศจีนว่าพวกข่าว้าอยู่ ถ้าเราเชื่อตามตำนานเมืองยอง (ดูเรื่องของชาติไทยหน้า 191) และพงศาวดาร ล้านช้าง ตอนเหนือ เรื่อง ขุนบรม ขึ้นไป ก็จะต้องเข้าใจว่าพวกข่าพวกละว้าเคยเจริญ มีบ้านเมืองมาบ้างแล้ว หากภายหลังได้มาติดต่อเกิดระคนปนกันเข้ากับชนชาติไทย พวกเหล่านั้นก็กลายเปนไทยไป ส่วนที่ไม่กลายคือพวกที่ไม่ก้าวหน้า ก็แปรสภาพเปนชนชาวป่าชาวเขาไม่มีบ้านเมืองมาจนทุกวันนี้ ถึงกระนั้นความสนิธสนมกันในระหว่างพวกข่ากับพวกไทยทางแคว้นหลวงพระบางจึงยังมีอยู่ ตามพงศาวดารล้านช้างกล่าวว่ามนุษนั้น ออกมาจากน้ำเต้าปุง คือ น้ำเต้าใหญ่ "ปู่ลางเชิงจึงเผาเหล็กซีแดง ชีหมากน้ำนั้น คนทั้งหลายจึงบุเบียดกันออกมาทางรูที่ชีนั้น" พวกข่าออกมาจากรูน้ำเต้าก่อน ตัวถูกความร้อนของเหล็กแดงซึ่งไชรูน้ำเต้า ผิวตัวจึงดำ พวกไทยออกมาทีหลัง ผิวตัวจึงขาว สมเด็จพระมหาวีรวงศ์เมตตาเล่าให้ฟังว่า พวกไทยที่พลัดไปในหมู่พวกข่าเปนไม่ต้องกลัวอด มิหาไม่พวกข่าเปนต้องต้อนรับเลี้ยงดูเปนอย่างกันเอง เพราะถือว่าไทยเปนน้อง ถ้าไม่ต้อนรับเลี้ยงดูไทย เปนผิดผีพ่อผีแม่ นิยายเรื่องคนออกจากน้ำเต้านี้ ทางไทยใหญ่ก็มี นับว่าเปนนิยายดีเรื่องหนึ่ง สำหรับไทยที่พลัดเข้าไปในพวกข่า เพราะฉนั้น ขุนเจืองอาด

เปนกสัตรโบรานของพวกข่า พวกละว้า หรือเปนกสัตรไทยปนข่าปนละว้าก็ไม่รู้ได้ ขุนเจืองมีอานุภาพมาก ใคร ๆ ก็ยากได้ไว้ในตำนานเพื่อขอให้เปนกสัตรของชาติตน และไม่เปนความลำบากอะไรที่จะผนวกเข้าไปเช่นนั้น แต่ว่ากลับเปนเรื่อง ยุ่งยากลำบาก แก่ผู้ค้นคว้าใน พายหลังที่จะต้องมาถกเถียงกันว่าขุนเจืองเปนใคร มีความจิงในทางประวัติสาตรเพียงใด

พวกข่าจรายหรือข่าเจืองซึ่ง หยู่ ทาง ทิวเขาบันทัดพรมแดนประเทสยวนแกว อ้างว่าขุนเจืองเปนกสัตรชาติของเขา อาวุธวิเสสของขุนเจืองมีแซ่และดาบเจืองเปนต้น พงสาวดารโยนกกล่าวไว้ว่ายังตกหยู่กับข่าพวกนี้ พวกข่าจรายว่าขุนเจืองจะกลับมาเกิดไหม่ ในสมัยสาสนาพระสรีอารย์ เมื่อนั้นขุนเจืองจะกลับมาพื้นฟูและประดิสถานอานาจักเจืองขึ้นไหม่ ให้มีอำนาดรุ่งเรืองยิ่งกว่าเดิม (ดู J.S.S. Val. XIV pt.I page 48) พวกข่าจรายเห็นจะนับถือขุนเจืองมาก ขุนเจืองตายไปแล้วก็ยังหวังว่าจะกลับมา เปนทำนองเดียวกับเรื่องท้าวฮ่ง หรือขุนเจืองใน หนังสือ เล่มนี้ ซึ่งกล่าวว่าเมื่อขุนเจืองตายไปแล้ว ก็ไปเกิดเปนผี (ในที่นี้หมายถึงเทวดา) มีกองทัพเหมือนเมื่อยังเปนมนุสย์หยู่ ขุนเจืองผูกใจเจ็บพวกแถน เพราะพวกแถนยกทัพมาช่วยพวกแมนรบกับขุนเจือง จนขุนเจืองต้อง เสียชีวิตใน สงคราม เมื่อไปเกิดเปนผีแล้วจึงยกทัพผีขึ้นไป เมืองแถน คือ เมืองฟ้า รบชนะพวกแถนเรื่อย แถนอะไรต่อแถนอะไรแพ้หมด ในที่สุดพระยาอินทร ซึ่งเปน นาย แถนยอมแพ้ยกเมืองสวงให้ขุนเจืองครอ ครองต่อไป

ในที่นี้ แถน หมายความถึงเทวดา พระยาแถนได้แก่พระอินทร แมน ก็มี ความหมาย ว่าเทวดา ซ้ำผี ในความเดิมของไทยก็หมายความว่าเทวดาเหมือนกัน แต่คงเปน เทวดา ชั้น เลวกว่าแถน เปนจำพวก เทพารักส์ พระเสื้อเมือง พระซงเมืองเจ้าทุ่ง เจ้าป่า ฉะนั้น สวนพวกแมนนั้น สางทีก็เรียกว่าพวกผีบ้าง เปนอันว่าแมนกับผีมีสักดิเท่ากัน คือมีทั้งดีทั้งเลว เมืองสวงที่พระยาอินทร์ยกให้ ขุนเจืองครอบครอง ก็แปลว่าเมืองผีหรือเทวดาซึ่งมีอำนาจมาก ยังใช้หยู่ในทางไทยไหย่ และยังมีติดหยู่ในคำของเราเปนคำพูดว่า สวงสวรรค์ และ แมนสวง คำว่า บวงสวง เห็นจะแปลว่า สังเวยเทวดา ด้วยเครื่องเส้นได้กะมัง แถนนั้นว่าตรงกับคำเทียนในภาสาจีนแปลว่าฟ้า เมืองไทยเดิมที่หยู่ในประเทสจีนก็ชื่อเมืองแถน หรือว่าแถนในเรื่องขุนเจืองนี้หมายถึงพวกไทยในประเทสจีนครั้งกะโน้น ชื่อพวกแถน ดูในเรื่องขุนเจืองจะพบมีคำแถนนำหน้าชื่อเสมอไป เช่น แถนงวง แถนเมง แถนมิงแถนโกไก แถนถ่าว และแถนอะไรต่ออะไรอีกมากมาย ส่วนแมนก็เช่นเดียวกัน มีชื่อ เช่น แมนเฮียว แมนเบียว แมนเฮือง แมนผา แมน

ฟอง เปนต้น ชื่อกสัตรของพวกแมนที่มารบกับขุนเจือง ก็มีชื่อว่า พระยาแมนตาตอกครอบฟ้า ตาหยืด หรือตายืน ได้พบหนังสือฝรั่งเรื่องหนึ่ง จะเปนเรื่องอะไรก็จำไม่ได้ อธิบายชื่อ พระยาแมนตาตอกครอบฟ้า ตาหยืดไว้ว่า เปน เทวดาประจำเมฆ เลยทำให้สกิดใจถึงชื่อมนทลยูนาน ของจีนซึ่งเคยเปนอานาจักรของไทยน่านเจ้า ยูนานแปลว่ามนทลเมฆทิสใต้ จีนเรียกชนชาติต่าง ๆ ที่หยู่ตามป่าตามเขาในตอนใต้ของจีนว่าหม่านและในแคว้นตังเกี๋ย ก็ยังมีพวก ที่ยวน แกว เรียก ว่า พวกหม่านหยู่มาก ซึ่งในที่นี้หม่านเห็นจะหมายถึงพวกข่า เพราะฉะนั้น คำว่าหม่านจะเปนคำเดียวกับแมนในเรื่องขุนเจืองได้บ้างกะมัง โดยเหตุที่พวกแมนมีที่หยู่ บนเขาที่สูง คำว่าแมนถ้าเปนคำเดียวกับแมน ในภาสา ไทย ก็ แปล ว่า เมือง สวรรค์ ซึ่งตามธัมดาต้องนึกว่าสวรรค์นั้นหยู่ บนฟ้า คือหยู่ ในที่สูง ผู้แต่งเรื่องขุนเจืองพูดไว้ แห่งหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงท้าวแรงกวา (แองกา) เลือกหาภรรยา เรียกนางเมืองจีนว่านางเมืองแมน นี่เปนนึกเล่นนึกไปนึกมา เลยนึกเอาว่า พวก แถน จะหมาย ความว่าพวกไทยเดิม พวกแมน คือ พวกหม่าน ตกลง เรื่อง ขุนเจืองไปรบ กับ พวกแมน พวกแถน ก็รบกันป้วนเปี้ยนหยู่ บนพื้นดินที่มีพูเขามากนั่นเอง ไม่ได้ไปรบกันในเมืองฟ้าเมืองแมนที่ไหน สนุกดี ในเรื่อง ขุนเจือง ยัง มีชื่อ คน ที่ใช้ คำนำหน้า ว่านายหยู่ หลาย คน เช่น นายแสง นายพวง นายจัน นายจวง เปนต้น นายจะเปนคำของภาสาไตและจะเปนคำของเก่าหรือของใหม่ก็ไม่ซาบ นอกนี้ยังมีคำนำหน้าชื่อว่าแกว เช่น แกวก่อง แกวเสือ เปนต้น แกวในที่นี้ต้องหมายถึงยวนแคว้นตังเกี๋ย จีนเรียกว่ากาวจี๋ คำนี้เองคงมาเปนคำว่าแกว ซึ่งในชั้นเดิม จะหมาย ถึง ยวน ตังเกี๋ย ภายหลังเลยเรียกรวมถึงยวนทั้งหมด คำ กาว ในคำว่าลาวกาว และ เงี้ยว ก็น่า จะเปน คำเดียวกัน เพราะชนชาวตังเกี๋ย ก็มี เชื้อชาติไทย เปนส่วนมาก นอกนี้ ยังมีคำว่า กวาน นำหน้าชื่อ เช่น กวาน แก กวานในที่นี้เห็นจะเปนคำยวน ซึ่งได้มาจากคำจีน แปลว่าขุนนางชื่อต่างๆที่มีคำนำหน้าว่า แถน, แมน แกว, และกวานเปนพวกฝ่าย ตรงกันข้ามกับ ขุนเจือง ส่วนพวกขุนเจืองมีใช้คำนำหน้าว่าอ้ายหยู่หลายชื่อ เช่น อ้ายคว่าง, อ้ายหาด, อ้ายไค่, อ้ายเกื้อน เห็นจะเปนพวกข่า นอกนี้มีคำว่าขุนก็มีนายก็มียุ่งไหย่ รวมความผู้ แต่งเรื่องขุนเจืองฉะบับนี้ เห็นจะเปนไทยชาวหลวงพระบาง จึงลากเอาชื่ออะไร ต่อมิอะไร ที่เคยได้ยินได้ฟัง มาทางแถบเมืองเหล่าโน้นมาให้ไว้ในเรื่องมากมาย

ในที่สุดนี้ กรม สิลปากร ขอ อนุโมทนาในกุสลราสีทักสินานุปทาน ที่สมเด็จพระมหวีรวงส์ ได้มีเมตตาบำเพ็นเปนบัตติทานมัย และตีพิมพ์หนังสือนี้แจกจ่ายเปนธัมวิทยาทาน จงเปนกุสลดลบันดานให้สำเหร็ดหิดสุข แด่ท่านผู้ถึงแก่มรนภาพทั้งสี่รูปนั้น โดย สมควนแก่ คติวิสัยในสัมปรายภพ เทอน.

ย.ส. อนุมานราชธน
กรมสิลปากร
20 ตุลาคม 2485

ความเห็นของผู้ชำระ

เรื่องของท้าวฮุ่ง หรือขุนเจืองนี้ เปนเรื่องที่ปรากฏอยู่ในประวัติสาตรชาติไทยหลายเล่ม เช่นในพงสาวดารโยนก ของพระยาประกิจกรจักร เปนต้น ซึ่งผู้แต่งกล่าวอ้างว่าได้เก็บรวบรวมข้อความมาจากตำนานเมืองเหนือ เช่นตำนานเมืองเชียงแสน และท่านผู้เขียนตำนานเหล่านั้นก็รับรองยุติต้องกันว่า ขุนเจืองเปนกสัตรไทย สืบพระวงส์มาจากพระเจ้าลาวจักรราช ดังมีประวัติโดยฉะเพาะเรื่องของขุนเจือง ที่ได้คัดมาลงพิมพ์ไว้ในลำดับต่อไปนี้แล้ว แต่สำหรับฉันมีความคิดเห็นว่า ท้าวฮุ่ง หรือขุนเจืองนี้ มิใช่กสัตรไทย เปนกสัตร มอน หรือ ขอม ทั้งนี้เพราะมีเหตุผลบางอย่าง คือ

1. ในหนังสือ คำ กลอน เรื่อง ท้าวฮุ่ง หรือ เจือง ที่พิมพ์นี้มีบอกไว้ชัดหลายแห่งว่า นางง้อมมเหสีของท้าวฮุ่ง เปนเม็ง หรือ ขอม เช่นคำชมโฉมตอนหนึ่ง ว่า

"คือดั่งหยาดแต่ฟ้าสะเด็ดท่อง ธรนี
โสมคานควนคาดเจือง เทียมท้าว
นักสนมเนื้อนารี เฮียงฮอบ
กาก่องก้าวงามล้ำ ลูกขอม ฯลฯ"

เปนต้น และว่านางง้อมเปนลูกของนางเม็งพ่อเปนจามหรือขุนจามอยู่เมืองเชียงเคือ นางเม็งแม่ของนางง้อมเปนพี่สาวแม่ขุนเจือง ด้วยเหตุนี้ ขุนเจืองจึงเรียกนางง้อมคู่รักว่าพี่ คำว่ามอน เม็ง ขอม เขมน และ ข้า เหล่านี้น่าจะเปนคำเรียกมนุสชาติในตระกูลเดียวกัน ดังที่ปราชญ บางท่านได้กล่าวไว้ในประวัติสาตรของมนุสชาติเหล่านี้แล้ว ฉะนั้นท้าวฮุ่งก็น่าจะเปนกสัตรแห่งมนุสชาติเหล่านี้หาใช่ไทยไม่

2. การสงครามครั้งแรกระหว่างท้าวฮุ่งกับพวกแกวแมน สันนิถานว่าเปนสงครามระหว่างพวกมอน หรือ เขมน กับพวก แกวแมน คือ ไทยสาขาหนึ่งซึ่ง กำลัง ขยายลงมา มีอำนาจใน ดินแดนของชนชาติเหล่านี้ ในแว่นแคว้นที่เปนอาณาจักรหลวงพระบาง ครั้งนี้ขุนเจืองชะนะแกวปราบได้เมืองเชียงทอง (นครหลวงพระบาง) และนครปะกัน (เมืองเชียงขวาง) แล้วขุนเจืองมาอันเชินพระมารดาของตน คือนางจอม หรือนางจอมเทวีให้ขึ้นไปครองเมืองเชียงทอง ให้อ้ายคว่างแม่ทัพคนสำคันครองเมืองปะกัน ส่วนขุนเจืองกลับคืนมาครองเมืองเงินยาง เรื่องตอนนี้ก็มีเค้าความอย่างเดียวกันกับเรื่องนางจามเทวีธิดาของพระเจ้ากรุงละโว้ ที่ขึ้นมาครองเมืองหริภุญชัย (นครลำพูน) ข้อที่ว่าขุนเจือง ยกทัพ จากเมือง เงิน ยาง (เชียง แสน) ไป ปราบ ได้ นคร ปะกัน นั้น อาจเปนความจิงแท้ เพราะ ไห หิน รูปคล้ายครก ซึ่ง มี ขนาด สูง ตั้ง เมตร ใหญ่ เท่า กลอง เพน

ซันมีจำนวนมากมายก่ายกอง เดียรดาดทั่วทุ่งเมือง เชียงคำใกล้ ๆ กับเมืองเชียงขวาง ยังเปนหลักถาน หยู่เท่าทุกวันนี้ ไห หิน เหล่านี้คนแถบนั้นพูดสืบต่อกันมาว่า "ไหเหล้าของท้าวเจือง" อนึ่งตามบริเวนพูเขาแลป่าดงในแขวง จังหวัด เชียงขวางนี้ พื้นภูมิประเทสที่เห็นหยู่ บอกลักสนะว่าเคยเปนดินแดนที่มีมนุสหยู่หย่างคับคั่งมาแล้ว เพราะตาม บริเวน เชิงเขา และ ป่าดง มีรูป คันนา งานนา ไร่นา หยู่ทั่วทุกแห่งในที่ราบ

3. สงครามครั้งสุดท้ายระหว่างขุนเจืองกับพวกแมน หรือเจ้าฟ้าฮ่วน (ฮวน) เมืองตุมวาง สงครามคั้งนี้ในชั้นต้นขุนเจืองเปนผู้ชะนะ เจ้าฟ้าฮ่วน จึ่งไป เชิน แถน ลอ ผู้ เปนไหย่ ใน นคร กาหลง (เก่าหล่ง คือดินแดนแคว้นเชียงรุ่งหรือเมืองแถง) มาช่วย ขุนเจืองตายในที่รบ ในตอนนี้กล่าวถึงพวกพลของแถนลอว่าเปนชาว หนองแส (ชาวยูนาน) ฉะนั้นจึงน่าสันนิถานว่าแถนลอนั้นคือขุนลอ โอรสองค์ไหย่ของขุนบรมราชาธิราชกสัตรไทยองค์ แรก ที่ ลงมา มี อำนาดใน อานา จักร ลาน ช้าง เพราะในตำนานขุนบรม เรื่องก็กลมกลืน กัน หยู่ ว่า เมื่อ ขุนลอ ยกมาจาก เมืองแถง นั้นได้มา ปะทะกับกองทัพชาวถิ่นเดิม ขับพวกเจ้าของถิ่นเดิมหนี มาตกเมืองน่านแล้วจึ่งเข้าตั้งหยู่ในนครเชียงทอง

4. ขนบธัมเนียม หรือ จารีตประเพนี ที่พวกข้าทั้งหลายในดินแดนแคว้นลาวยังนับถือปติบัติหยู่ทุกวันนี้เปนธัมเนียมหรือประเพนีหย่างเดียวกันกับประเพนีของ ท้าวเจือง ที่กล่าวไว้ใน หนังสือ เล่มนี้ เช่น ประเพนีดื่มเหล้าไห ประเพนีทำพลีกัมผี ประเพนีนับถือผีฟ้า และประเพนีชั่งแนน ดูแนนเปนต้น นอกจากนี้ ชาวข้า ทั้งหลายยังนับถือผีเจือง เปน สรนะ และยังมีความเชื่อมั่นหยู่ว่า ขุนเจืองจะกลับคืนมาเปนเจ้าธัมมิกราชอีก

เมื่อ เห็นว่า ท้าวฮุ่ง หรือ ขุนเจือง มิใช่กสัตรไทยเช่นนี้แล้ว พระกสัตรผู้สืบเชื้อวงส์ต่อๆกันมา เช่นขุนทึง ขุนเทือง จนถึงพระเจ้าลาวจักราชผู้เปนต้นวงส์ก็คงไม่ใช่ไทยเหมือนกัน เพราะถ้าถือว่าพระเจ้าลาวจักรราชเปนต้นวงส์แห่งกสัตรไทยองค์แรกแล้ว ชาติไทยก็พึ่งจะอุบัติขึ้นในโลกเมื่อราว 800 ปีเสสล่วงมานี้ ซึ่งไม่อาดเปนไปได้เลย สมจึงตามคำของท่าน ย. อนุมานราชธน อธิบดีกรมสิลปากร กล่าวไว้แล้วนั้น แต่เรื่องเช่นนี้อาดกลับกัน หรือแลกกันได้ เพราะ เมื่อ พวกเราลงมาหยู่ในดินแดนของพวกเขา เราอาดจะรับเอาเรื่องของเขาเข้ามาไว้เปนของเราก็ได้ เรื่อง เช่นว่านี้ มีหยู่มากทางจังหวัดภาคอิสานเช่นเรื่อง "ท้าวผาแดงนางไอ่เมืองหนองหาร, เรื่องนางอรพิมพ์สร้างปราสาทหินเมืองพิมาย, เรื่องท้าวสีโคตบองเมืองสีโคตบูรน์ เปนต้น ซึ่งสมัยนี้ใคร ๆ ก็รู้ดีว่าเปนเรื่องของชนชาติขอม แต่ประชาชนชาวอิสานก็ถือว่าเปนเรื่องของชาติตน เพราะเห็นว่าวัตถุนั้น ๆ มีหยู่ในดินแดนที่ตนหยู่ ไช่แต่เท่านั้นแม้

เรื่องรามเกียรติ์ซึ่งใคร ๆ ก็รู้ว่าเปนเรื่องติกดำบรรพ์ได้มาจากอินเดีย แต่เรื่องรามเกียรติ์ฉะบับที่เปนภาสาไทยน้อยก็บอกว่าเมืองเวียงจันท์นั้นแหละ เปนเมืองของพระราม และชื่อเกาะดอนในแม่น้ำโขงทั้งมวล ก็ล้วนแต่พระรามกับนางสีดา มาตั้งชื่อให้ทั้งนั้น ฉะนั้นข้อที่ท้าวฮุ่ง หรือขุนเจืองกสัตรชาติมอนหรือเขมน กลับกลายมาเปนกสัตรชาติไทยนั้น จึงไม่เปนของแปลกและยากเย็นอะไร เพียงแต่ผู้เขียนตำนานจดเหล็กจาน ลงไปในใบลาน สองสามที่เท่านั้นก็เปนได้แล้ว

เรื่องท้าวฮุ่งหรือขุนเจือง ที่เปนคำกลอนนี้ มีข้อความสำคัน แปลกกันกับเรื่องที่ ... ในพงสาวดาร คือในเรื่องนี้มิได้กล่าวถึงอภินิหารของท้าวฮุ่งว่าเปนด้วยอำนาดเทวดาหย่างไร เช่นดาบก็กล่าวว่าพวกข้าพางดำนำมาถวาย กล่าวแต่ว่าท้าวฮุ่งเปนผู้กล้าหาน ชานชัยในการสงคราม มากเท่านั้น แต่ถึงกะนั้นก็ดีท้ายที่สุดท้าวฮุ่งก็สิ้นพระชนม์ลงด้วยน้ำมือของแถนลอ หรือขุนลอ ซึ่งเมื่อถ้าถือว่าท้าวฮุ่ง เปนกสัตรไทย และเปนเอกในเรื่องแล้วก็ไม่เคยมีเรื่องใดๆ จบลงด้วยอาการอันเส้าสลดหย่างนี้ นอกจากจะกล่าวตามความจิง

อนึ่ง หนังสือคำกลอนเรื่องท้าวฮุ่งหรือขุนเจืองนี้ มีคนรู้จักน้อยทั้งนี้เพราะเหตุว่าอาจารย์ผู้เคร่งครัดในสาสนารุ่นต่อมาภายหลังแต่คำกลอนเรื่องนี้ได้อุบัติขึ้น ได้พากันห้ามไม่ให้เขียนหนังสือเรื่องนี้ลงไว้ในใบลาน ถ้าจะเขียนก็ให้เขียนได้ผิวไม้ไผ่ และห้ามไม่ให้อ่านฟังในวัดวาอาราม ในงานบุญต่าง ๆ เว้นแต่บุญบั้งไฟหย่างเดียว โดยอ้างว่าหนังสือนี้เปนเรื่องของคนบาปหนาสาโหด เปนเรื่องนอกสาสนามิใช่เรื่องของพระโพธิสัตว์ มีแต่พรรนาการดื่มเหล้าเมาสุราและลัทธิบูชานับถือผี ซึ่งผิดต่อคติธัมในพุทธสาสนาสนา ฉะนั้นหนังสือเรื่องนี้จึงไม่ได้แพร่หลายไปทุกบ้านทุกเมือง เหมือนหนังสือคำกลอนเรื่องอื่น แต่ว่าเมื่อว่าถึงรสชาติหรือสาระของวรรนคดีภาคอิสานแล้ว คำกลอนเรื่องขุนเจืองนี้ก็มีรสชาติไม่ด้อยไปกว่าเรื่องสังสิลปชัย ที่ได้เปนที่รู้จักกันแพร่หลายมาแล้วนั้นเลย และที่ยิ่งกว่าสังสิลปชัยก็คือ ท่านผู้ประพันธ์เรื่องนี้ ได้วางระเบียบกลอนอ่าน วิชชุมาลีต้น ของไทยภาคอิสานไว้หย่างไพเราะ และถูกต้องดี แถมยังมีแบบโคลงห้าต้น และโคลงมหาสินธุมาลี เปนภาสาหรือทำนองภาคอิสานอีกด้วย ซึ่งเราจะหาไม่พบในหนังสืออื่น ๆ เลย (แบบแต่งกลอนและโคลงเหล่านี้ ได้กล่าวไว้โดยถี่ถ้วนแล้ว ในแบบแต่งกลอนไทยเวียงจันท์) นอกจากนี้ ถ้อยคำสำนวนในเรื่องถ้วนแล้วไปด้วย คำโบรานใช้โวหาร

แปลก ๆ เปนที่น่ารู้ น่าเรียนมาก แต่มีสิ่งที่น่าเสียดายมากที่สุด คือว่า ท่านผู้แต่งมิได้บอกวันเดือนปีที่แต่ง และนามของท่านไว้เลย

ในการชำระครั้งนี้เนื่องจากต้นฉะบับที่เอามาชำระมีแต่ฉะบับเดียว ไม่มีหลายฉะบับสอบทานกัน จึ่งมีที่ขาดตกบกพร่องหยู่มาก แม้ในที่บางแห่งรู้หยู่ว่า เนื้อความขาดไปก็ไม่สามาถจะหาเพิ่มเติมให้ติดต่อกันได้ จึ่งได้ปล่อยไว้ตามเดิม หวังว่าถ้าได้พบต้นฉะบับอื่นอีก และเอามาสอบทานกันชำระใหม่ในโอกาสหลังจะทำให้หนังสือนี้บริบูรณ์ได้เปนแน่ อนึ่งในการชำระครั้งนี้ผู้ชำระมิได้แก้ไขเพิ่มเติม หรือตัดทอนของเก่าแต่หย่างได แม้แต่การใช้อักสรก็พยายามรักสาไว้ตามหลักเดิม เปนแต่จัดวัคตอนให้เข้ารูปตามระเบียบกลอนเท่านั้น เว้นแต่ที่ไม่ได้ความจิง ๆ จึ่งแก้ไขใหม่ ที่ไดแก้ไขใหม่หรือเปนโวหารของผู้ชำระก็ได้วงเล็บครอบไว้ให้รู้ด้วย.

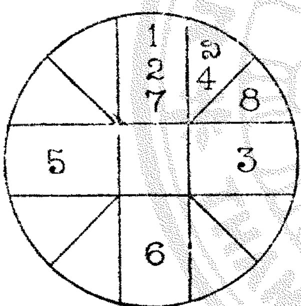
สิลา วีรวงส์ ป.

พระนคร. ที่ 8 ธันวาคม 2485

ประวัติของท้าวฮุ่ง หรือ ท้าวเจือง

(จากพงสาวดารโยนก ของ พระยาประชากิจกรจักร)

ขุนจอมธัมครองเมืองพะเยาได้ 3 ปี มีราชโอรสองค์หนึ่ง ประสูตรวันอังคารขึ้นค่ำ 1 เดือน 7 (คือเดือน 5) ปีเถาะเอกศก จุลศักราช 461 (พ.ศ. 1641) เวลาใกล้รุ่ง อาทิจ จันท์ เสาร์ กุมกัน หยู่ราสีเมส ราหูหยู่กุมภ์ พุธ หยู่มิน อังคาร หยู่มกร พรึหัส หยู่กรกต สุกร์ หยู่ตุล ลักขนา หยู่มิน ดังนี้

โหรถวายพยากรน์ว่า กุมารนี้จะเปนจักรพัติราช ปราบชมพูทวีป พระราชบิดาให้ขนานนามว่า "ขุนเจือง" ในตำนานกล่าวว่า เมื่อประสูต นั้น เทพยดาเอาเครื่องทิพย 3 ประการ คือ แส้ทิพย ดาบทิพย คนฑีทิพย มาวางไว้ข้าง พระกายกุมาร (แส้, และดาบเจือง ยังตกหยู่กับข้าจรายบ้านก้อง จนทุกวันนี้) เมื่อขุนเจืองมีพระชนม์ได้ 3 ขวบ พระมารดา ประสูต ราชบุตรอีกองค์หนึ่ง พระบิดาให้นามว่าขุนชอง (ในเรื่องนี้เรียกชื่อว่าอ้ายเจือง และว่าเปนพี่ของขุนเจือง) ครั้นกุมาร ทั้งสองจเริญวัย ก็ได้ สึกสา สิลปสาตรเชิงช้าง เชิงม้า และ เพลง อาวุธ ต่าง ๆ ชำนิชำนาญทุกหย่าง ครั้น ขุนเจือง มีอายุได้ 16 ปี ไปคล้องช้างเมืองน่าน พญาน่านตนชื่อว่า พละเทวะ ยกราชธิดา ผู้ชื่อว่า นางจันทเทวี ให้เปนมเหสีขุนเจือง แล้วขุนเจืองไปคล้องช้างเมืองแพร่ พญาแพร่ตนชื่อว่า พรหมวงสา ยกราชธิดาผู้ชื่อว่านางแก้วกสัตรี ให้แก่ขุนเจือง ครั้งนั้นขุนเจืองเปนราชบุตรเขยแห่งพระยาน่าน และ พระยาแพร่ ทั้งสองนคร ขุนเจืองมีช้างพังพลายใหย่น้อยเปนอันมาก ในตำนานกล่าวว่า ได้ ช้างเผือกพางคำ เหมือนกันกับเรื่องเจ้าพรหมกุมาร ในตำนานสิงหนวัติเชียงแสน

ขุนจอมธัม ครอง ราช สมบัติ ใน นคร พะเยา โดยผาสุขประกอบชอบธัมมาได้ 24 ปี พระชนมายุได้ 40 ปี ก็ได้สเด็ดทิวงคต ลำดับนั้นขุนเจือง ก็ได้ราชาภิเสกเสวยสมบัติในนครพะเยาสืบไป ครั้นล่วงมาได้ 6 ปี มีสึก แกว มาติดเมืองหิรัญนครเงินยาง ขุนชินผู้ครองเมืองเงินยางมีราชสาส์นให้หมื่นเจตร หรือหมื่นพิจิตร เชิญมาถึงขุนเจืองว่า บัดนี้ท้าวกวา และแองกา ยกรี้พลมามากนัก ขอเชิญขุนเจือง หลานเรา รีบยกกำลัง มาช่วย ป้องกัน

เมืองโดยเร็ว ขุนเจืองได้ซานแล้ว จึ่งให้เกณฑ์พลเมืองพะเยา และหัวเมืองขึ้นทั้งปวง คือ เมืองพร้าว เมืองลอง เมืองเทิง เมืองเชียงแลง เมืองครอบ เมืองกาว เมืองงาว เมืองออย เมืองพราน เมืองแจ้เลียง เชียงแจ้ เชียงคอ เชียงช้าง แจ้ขอด หนองขวาง แจ้หลวง แจ้เหี้ยน แจ้ลุง แจ้หม เมืองวัง รวมได้คน 133000 ช้าง 700 เชือก ม้า 3000 ตัว ออกตั้งทัพไชยประชุมพลนะตำบนดอนชัยเบื้องตะวันตกหนองหาง แล้วยกทัพไปทางเมืองคัว เมืองเชียงตัง เชียงช้าง ไปถึงเมืองเงินยาง แล้วเข้าประจนกองทัพแกวแตกฉานไป ขุนชินผู้ลุงมีความโสมนัสยิ่งนัก จึ่งยกราชธิดาชื่อ "นางอั้วคำคอนให้เปนภรรยาขุนเจือง" ขุนเจืองเวนราชสมบัติให้ลูกตนผู้ชื่อว่าลาวเงินเรือง ครองเมืองพะเยาให้ขุนชินครองเมืองเงินยางหย่างเดิม ส่วนขุนเจืองยกพลไปประจนเมืองลานช้าง ครั้นได้อาณาจักรลานช้างแล้วก็ยกไปตีเมืองแกวปราบได้ประเทศแกวทั้งหมดแล้ว เกียรติยศก็ปรากฏระบือไปทั่วทุกทิศ ท้าวพระยา สามนตราชทั้งหลายมีพระยาห้อร่มฟ้าเก้าพิมาน เปนประธานก็มาชุมนุมกันยังตำบนพูเหิดในเมืองแกวประกัน กะทำการพิธีกัม ปราบดาภิเสก ขุนเจืองให้เปนจักรพัติราชในเมืองแกว เมื่อปีชวด วันอังคาร เดือน 4 (เดือนยี่) ขึ้น 9 ค่ำ เวลากองงาย จุลศักราช 93

ครั้นขุนเจืองครองเมืองแกวได้ 3 ปี กับ 9 เดือนแล้ว จึ่งขอให้พระยาห้อร่มฟ้าเก้าพิมานแปลงลายจุ้มลายเจียให้ลูกตนชื่อว่าลาวเงินเรือง เปนพระยาครองเมืองเงินยาง เชียงราว ส่วนขุนเจืองครองเมืองแกวได้ 14 ปี มีราชบุตรกับนางอู่แก้วธิดาพระยาแกว 3 องค์ ผู้พี่ชื่อท้าวอ้ายผาเรือง ผู้กลางชื่อยี่คำหวา ผู้น้องชื่อสามชุมเลง เมื่อโอรสทั้งสามจเรินแล้ว จึ่งให้โอรสองค์ใหญ่ครองเมืองแกวประกัน ผู้กลางครองเมืองลานช้าง ผู้น้อยไปครองเมืองนันทบุรี (คือเมืองน่าน) แล้วขุนเจืองก็ยกพลไปปราบเมืองต่าง ๆ จนถึงเมืองแมนตาทอก ขอกฟ้าตาย่น พระยาแกวแมนมีคนมาก ทำสพานหินข้ามแม่น้ำออกมารบพระยาเจือง พระยาเจืองไม่เคยหนีศึก แม้เห็นพลแกวมามากเท่าใดก็มิได้ถอยหนี จนที่สุดขุนเจืองต้องอาวุธของข้าศึก สิ้นชีพหยู่กับคอช้าง คนของขุนเจืองก็กันเอาศพหนีเมือเมืองเงินยาง เมื่อขุนเจืองได้ครองราชสมบัตินั้น พระชนม์ได้ 26 ปี ครองลานนาไทยได้ 21 ปี ครองเมืองแกวได้ 17 ปี รวมชนมายุได้ 67 ปี

เรื่องย่อของ ท้าวฮุ่งหรือเจือง

ท้าวฮุ่งหรือเจืองนี้ เปนโอรสคนที่สองของขุนจอมธัมผู้ครองนครสวนตาน หรือนาคอง ประสูติเมื่อวันอังคารยามแตรใกล้รุ่ง เดือนห้าเพ็นปีขาน ได้เริกส์วิสาขะ พระญาติวงส์พร้อมกันถวายพระนามว่าท้าวฮุ่ง (คือรุ่ง) แต่คนโดยมากเรียกว่าท้าวเจือง เมื่อประสูติใหม่ ๆ พวกข้าพางคำได้นำดาบกล้ากบค้องเงินคู่หนึ่งมาถวาย ต่อมาท้าวฮุ่งก็ได้ช้างเผือกตัวหนึ่ง ชื่อว่าพานคำ นัยว่ามาจากป่าหิมพาน

เมื่อจเรินวัยขึ้น พระบิดาสิ้นพระชนม์จากท้าวฮุ่งก็ได้พยายามส้องสุมกำลังทัพไว้มากเพื่อป้องกันเมือง ทุก ๆ วันต้องออกทำการฝึกเพลงช้างเสมอ ในขณะที่ออกทำการฝึกเพลงช้างนี้เอง ได้ไปชอบพอกับนางง้อม หรือ ง้อมม่วน ธิดาเจ้าเมืองเชียงเคือจึงแต่งให้เองคอนเปนเถ้าแก่ไปสู่ขอ แม่ของนางง้อมนี้เปนป้า คือเปนพี่แม่ของท้าวฮุ่ง ฉะนั้นท้าวฮุ่งจึงเรียกนางง้อมว่าพี่ และว่าแม่ของนางง้อมนี้เปนเมงบ้าง ขอมบ้าง แต่มารดาของนางง้อมเรียกเอาสินสอดมากเกินไป คือไถและงัวควาย หย่างละหมื่น สาวใช้สามพันคนและทองคำอีกมากมาย ท้าวฮุ่งไม่มีทรัพย์ที่จะจัดการตามกำหนดนั้นได้ เพราะในเวลานั้นได้ใช้ทรัพย์ส้องสุมกำลังเสียโดยมาก จึงลอบลักเปนชู้กับนางง้อมในเวลาออกทำการฝึกช้างทุกคราวไป.

ในคราวนั้น ท้าวแองกา (แกว) ผู้ครองเมืองคำวัง (เปนหลานของท้าวกว่า ผู้ครองเมืองปะกัน) เมื่อพระบิดาสิ้นพระชนม์แล้วก็ได้ครองราชแทน จึงใคร่ได้มเหสีผู้คู่ควร ขณะนั้นอามาจทั้งหลายซึ่งมีนายแสงเปนประธานได้ทูนให้เลือกหาหยิงกสัตรีซึ่งมีนามต่อไปนี้ คือ

1) นางนครเชียงอิน (ว่าเปนพี่น้องใกล้กันกับแองกา

2) นางผู้เปนลูกของท้าวจอมจัง (ว่าหยู่ไกลนัก แองกาไม่ชอบ)

3) นางแพงมาด หยู่เมืองเชียงเชย (แองกาเกรงว่า บิดาของนางจะไม่ยินยอม)

4) นางเอื้อยแอ่น (เมืองใดไม่ซาบ และแองกาไม่ชอบ)

5) นางเมืองจิ่น หรือ นางแมน หยู่เชียงกา (ที่นั้นแองกาได้ซาบข่าวว่า ท้าวเลือนคำมาลอบรักเสมอ)

(6) นางในนคร เอ็ดกอง (แองกาไม่ชอบเพราะว่าทางไกลมาก)

7) นางอั้ว นครเงินยาง (นางอั้วนี้เปนธิดาของขุนซึ่มเจ้านครเงินยาง ขุนซึ่มนี้เปนพี่ชายของขุนจอมธัมซึ่งเปนพ่อของท้าวฮุ่ง ฉะนั้นขุนซึ่มจึงเปนลุงของท้าวฮุ่ง) นางนี้แองกาชอบใจจึงแต่งให้นายแสงไปบอกน้า คือท้าวกว่าซึ่งหยู่เมืองปะกัน ท้าวกว่าก็ให้นายแสงเปนทูตนำพระ

ราชสารมาถึงนครเงินยาง ขุนซึ่มก็รับสั่งให้ถามธิดาดูว่าจะยินยอมหรือไม่นางอั้วตอบว่า เกรงว่าจะเสื่อมเสียเกียรติยศ ดังคำว่า

รือจัก ถอนพานให้อับประราไชย ยศออกไดนั้น
บ่อกว่าเจ้าใจแจ้ง ผ่อคาม หั้นถ้อน ฯ
เฮาพ่ำ ส้างเคื่องไว้อานหอก แหนตาว
คันว่า สมคามเชินช่อยกัน กวนช้า
ยังสาวส้างแส่นไท เบื้องบ่าวโอมแด้ว
ในโลก ใต้ลุ่มฟ้าให้ดูเบื้อง บาปบุญว่าเนอ ฯ

แล้วขุนซึ่มจึงตอบราชสารไปว่า นางอั้วจะได้ยกให้ท้างฮุ่งผู้หลาน ในขณะเดียวกันนั้นนางอั้วก็ได้เขียนหนังสือฝากไปถึงแองกา ใจความว่ามีความประสงค์จงใจหยู่เหมือนกัน มิใช่ว่าจะไม่รักก็หาไม่ แต่หากไม่อาจจะขัดขืนอาญาพระราชบิดาได้ นายแสงได้รับราชสารแล้วก็รีบกลับคืน 10 วันถึงเมืองคำวัง เข้าเฝ้าท้าวแองกาถวายราชสารนั้น แองกาจึงให้ไปบอกแก่ท้าวกว่า ผู้น้า ท้าวกว่าได้ซงพิ้งก็โกรธว่าเราเปนคนไปขอ แต่เขาไม่ยินดีกลับไปยกให้คนอื่น จึงสั่งให้นายแสงกลับคืนไปเจรจาอีก และสั่งเปนคำเด็ดขาดไว้ว่าถ้าไม่ยอมยกให้โดยดี ก็เร่งคิดป้องกันเมืองไว้ นายแสงได้รับพระราชอาญาแล้วก็กลับไปนครเงินยาง เข้าเฝ้าท้าวซึ่มแล้วทูนตามดังท้าวกว่าสั่งมาทุกประการ ท้าวซึ่มได้ซงสดับก็พิโรธตรัสว่า

กูหยู่ ส้างก่งท้าวเสวยราช เงินยาง
ไผไบ่ จาคำหลอนตั้งสู ฝูงม้อย
โอมนางฮู้ จาผวน ต้านเติบ สั้นนี้
บ่อไช่ เชื้อลูกข้อยจิงแท้ กล่าวควน ฯ ล ฯ

ดังนี้แล้วขับไล่นายแสงให้กลับไป นายแสงนำความทูนท้าวแองกาและท้าวกว่าตามดังพระเจ้าเงินยางตรัสทุกประการท้าวกว่าและแองกา จึงยกพลโยธาออกมาเพื่อปราบปรามนครเงินยาง มาพักแรมที่เชียงบานหนึ่งราตรี แม่ทัพคนสำคัญของท้าวกว่าในคราวนั้นคือ หุนบัง 1 กวานแก 1 อ้ายก่า 1 แมนฟองหยู่เชียงฮม 1 แกวทองหยู่เชียงฮัง 1 แมนสม 1 งอดบ้อง 1 เชียงผา 1 ท้าวแดดหยู่ผาเท่น 1 แกวก่อง 1 อ้ายหิ่ง 1

คราวนั้น ท้าวกว่าได้ให้นายมาดไปถามหนทางกับพวกข้า และบอกให้พวกข้าเตรียมกองทัพไปช่วยด้วย นายมาดได้ไปหาอ้ายหาด (หัวหน้าข้าผาหลอด) และสามมะเหง (หัวหน้าข้าพูทุ่ม) ฝ่ายอ้ายหาดและสามมะเหงก็ยกพลล่วงหน้ามา ถึงกลางทางจึงปรึกสากันว่าพวกเราเปนพวกเดียวกันกับขุนซึ่ม และได้พึ่งพาอาสัยกันหยู่ควนจะรีบไปบอกให้ขุนซึ่มเตรียมตัวป้องกันเมือง ปรึกสากันแล้วขุนข้าทั้งสองก็รีบยกพลเข้าถึงเมืองเงินยาง ให้นายพวงส่ามพาเข้าเฝ้าทูนเหตุการแด่ขุนซึ่มซาบทุกประการ ขุนซึ่มจึงแต่งทัพออกรับกองทัพแกวมีแม่ทัพคนสำคัญคือ งัววาด 1

คายวง 1 สามมะเฮียว 1 นายจันเจ้าหนองตัง 1 อ้ายหาด 1 สามมะเหง 1

กองทัพเมืองเงินยางออกต่อต้านกองทัพแกวไม่หยู่ จึงถอยเข้าตั้งหยู่ในเมือง แล้วขุนซึ่มจึงแต่งให้นายพวงถือราชสารไปเชินท้าวฮุ่งมาช่วยป้องกันเมือง ท้าวฮุ่งได้รับราชสารแล้วจึงจัดแม่ทัพนายกองเมืองสวนตานได้ อ้ายคว่าง 1 แองคอน 1 เหงพัน 1 หานพาย 1 ขุนคาน 1 คอนชาย 1 จ่าซ้อน 1 ฝ่ายนางง้อม (คู่รัก) จึงจัดช้างไปช่วย 20 ตัว กับแม่ทัพนายกองคือ ขุนเกือน 1 ขุนเพง 1 ขุนยี่ 1 เยียคำ 1 ไซยลือ 1 แองผาย 1 อ้ายย่อง 1 ขุนคอน 1 ท้าวซ้อย 1 ท้าวฮุ่งยกทัพออกไปสมทบกับพวกข้าพางคำอีกแล้วเลยยกไปถึงนครเงินยาง เข้าตีกองทัพแกวที่ตั้งล้อมเมืองหยู่ให้แตกไปแล้วยกทัพเข้าตั้งหยู่ในเมือง พอรุ่งเช้าก็ยกพลออกต่อตีกับกองทัพแกวเปนสามาถ กองทัพแกวสู้ไม่ได้ก็เลยแตก ท้าวกว่าตายในที่รบ ขุนเยียจับแองกาได้แม่ทัพแกวตายคือ แกวก่ำ 1 แมนเฮียว 1 แกวเผือก 1 แมนะเบี่ยว 1 แมนเฮือง 1 แมนผา 1 เผือกเหลือง 1 ที่แตกหนีจับไม่ได้นั้นคือ กวานแก 1 แมนฟอง 1 ท้าวบ่ง 1 หุนบัง 1 แกวทอง 1 แมนดาย 1 เชียะฮัง 1 ฝ่ายท้าวฮุ่งเสียไพร่พลไปสามพันคน จับแกวเปนชะเลยลึกได้ 3 หมื่นคน

ครั้นแล้วท้าวฮุ่งก็จัดแจงไพร่พลยกไปตามตีกองทัพแกวที่แตกพ่ายไป คราวนั้นจัดช้างได้ 13000 ตัว ม้า 3 แสนตัว รวมแม่ทัพทั้ง 3 นครเข้าด้วยกัน คือ เมืองสวนตาด เมืองเชียงเคือ เมืองเงินยาง มีแม่ทัพหยู่ 27 คน คือ

1)	คอนชาย	ขี่ช้าง คูนเมือง
2)	ขุนฟอง	,, สีดา
3)	อ้ายคว่าง	,, รังสี
4)	อ้ายหาด	,, ขนันเมือง
5)	ขุนเพียง	,, ขัวสะพาน
6)	หานพาย	,, เสมอใจ
7)	สามมะเหง	,, แผ้วแผ่นฟ้า
8)	แองคอน	,, สีเมืองพัน
9)	คายวง	,, ไฟลวบพื้น
10)	นายจัน	,, ลมหยั่น
11)	นายจันหนองตัง	,, ฉัททันต์
12)	งัวาด	,, ทินกร
13)	นายพวง	,, ฟ้าหลั่ง
14)	พลสว่าย	,, แถนคูน
15)	ขุนคาน	,, แพงกว่าชู้
16)	ขุนแพง	,, พิมาน
17)	อ้ายไค่	,, ไค้แผ่นฟ้า
18)	อ้ายเกือน	,, ไฟไหม้บาดาน
19)	จ่าซ้อน	,, ไฟลวบ
20)	ขุนยน	,, ทงลุ่มฟ้า
21)	สามมะเฮียว	,, แผนเขื่อนขั้น

22) ขุนเยี้ย ขี่ช้าง พรหมตา
23) อ้ายง่ำ „ ป่วยเค้า (ข้าพูมอน)
24) อ้ายผ่อง „ ง้าวถิ่มแก้ว
25) พิมมะบาล „ ดวงลิ่วฟ้า
26) ขุนซ้อย „ ไฟไหม้บาดาน
27) ไชยลื้อ „ ทองก้อ

แล้ว จัดให้ อ้ายคว่าง และ แองคอน เปนหัวกลาง ไชยลื้อเปนปีกขวา นายพวง กับพนส่วาย เปน ปีกซ้าย เคลื่อนพลออกจากเมือง เงินยาง เมื่อเดือนห้า นางอั้วขี่ช้างพังเหินคือมาด นางลามคายขี่ช้างอินกองตามไปส่งถึงแดนดินเมืองเงินยางอันชื่อว่า เชียงขวัน ที่นั้น ท้าวซึ้มไป ปลูกที่พักระดูเดือนห้าไว้ ยกจากเชียงขวันไปถึง ท่ายองผาหลอด เก็บได้ ช้าง ม้า ของหุนบังเปนอันมาก เพราะ หนี ไม่ ทัน จาก นั้นไปพักพูทุ่ม ซึ่งเปนที่หยู่ ของพวกข้าพางคำ ระยะทางจากพูทุ่มถึงเมืองปะกันวันเดียว ดังคำพวกข้าทูนท้าวฮุ่งว่า

เขาก็ นับดูด้วยกะบวนทาง ทูนราช
ผิจัก ตั้งแต่งไช้คาวมือ ฮอดปะกัน ฯ
ยามพุกได้เทยาด เชียงบาน นี้แล้ว
เขาก็ มวนพลขันต่อตี ตาต้อน ฯลฯ

รุ่งเช้าท้าวฮุ่งก็ยกเข้าตีเมืองเชียงบาน ในเมืองเชียงบานนั้นว่ามีช้าง หยู่ 1000 ตัว คนหานแสนคน เขตแดนเมืองเชียงบานติดต่อกับแดนของ ลื้ ทน, เขม และ ห้อ กองทัพ เชียงบานแตกในตอนเช้านั้นเอง ท้าวฮุ่ง จับได้ แกวเผิงท้าวแดด แมนเฮือน ส่วนแกวเฮือก กระโดดช้างหนีได้ ก็รีบไปบอก มเหสี ของท้าว กว่า ที่ เมืองปะกัน นางกว่าจึงจัดพลออกต่อสู้ รุ่งเช้ากองทัพท้าวฮุ่งตามไปถึงเมืองปะกัน ใน ขนะนั้น ข้าพางคำได้ทูนชี้บอกบริเวนเมืองปะกัน ดังนี้ คือ

1) แองกา (หลานท้าวกว่า) หยู่ปราสาทมโนรมย์ เบื้องส่วน
2) แกวก่อง หยู่เชียงกง ด้านทุ่ง
3) หุนบัง หยู่ เชียงสม
4) ฟ้าเลื่อน หยู่ผาวัง ด้านเหนือ
5) นายจวง หยู่เชียงคาน ด้านข้างดอย
6) แกวทอง หยู่เชียงฮัง
7) ชี้วาด หยู่ เมืองพาน
8) นายจัน หยู่ เชียงเทสดวงทอง ปกครองถึงเขตแดนทายทู้
9) กวานแก หยู่ เชียงทอง
10) แกวเฮือ หยู่ เชียงกาง
11) กางกว่า (มเหสี ท้าว กว่า) หยู่ในนคร ปะกัน

นางกว่าเกนท์ พลออกต่อรบเปนสามาถ พอตาวันบ่ายท้าวฮุ่ง ก็ปราบได้ นางกว่าตายในที่รบแล้ว ท้าวฮุ่ง ก็เข้า จัดการปกครอง เมือง ปะกันต่อไป คือ

1) ให้ขุนเยีย กินนาขวาง กำกับพวกส่วยช้าง

2) ให้แองคอน กินนาดีเชียงบาน ที่นั้นเก็บส่วยได้มาก เพราะเปนที่รวมการค้าขายมีตลาดตลาดลื่มาก

3) ให้คอนชาย กินนาไบ่กองทุน ที่นี้นเก็บเข้าได้มาก

4) นาบ้ำจฉิม ซึ่งมี เขตแดน ติดต่อกับผาหลอด ยกไว้ให้นางเม็ง (นางง้อม)

5) นาคำ แดนดินของแกวก๋ำมอบให้ไชยลือ

6) นาเพียงผาทาม ให้ แองผาย

7) นาของแมนเดือนยกไว้เปนนาน้อย

8) นาของแมนไฟให้ขึ้นกับเงินยาง

9) นาดีเชียงขวัน สวนหมาก สวนพร้าวมอบให้นางอั๊ว

10) นาดงจันมอบให้นางอามคาย

11) นาค่าวัง มอบให้อ้ายเกือน

12) นาแกวเฮือก เบื้องตาวันออก ซึ่งมีเขตแดนติดกับแดนจีนยกให้พลส่วาย

13) นาริมท่ายางบิน ยกให้ อาวพวง

14) นาเพียงพายนอก ยกให้ จ่าซ้อน

คราวนั้น ท้าวฮุ่งได้ลูกสาว พยา แกว 8 คน คือ นางขวัน 1 นางเกิด 1 นางเวียน 1 นางเลา หรือ ดาว 1 นางพรหม 1 นางอู่แก้ว 1 นางสม 1 นางมุน 1 ในคราวนั้นอำนาจของท้าวฮุ่ง แผ่ไปถึงหัวเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

1) เมืองผาทาย วอแต (หอแต)
2) เบื้องซ้ายถึงเชียงไหย่ผมเผือ
3) เบื้องเหนือ ถึงห้อหัวแดง
4) ทิศใต้ ถึงเมืองต่างประเทศ คือ จีน จาม
5) เบื้องนกลาง ถึงย่ายยอง และพวก แง้วตลอดถึง พวก เขม ขอม และ ม่าน ดังคำว่า

เบื้องผ่ายใต้เชียงเทส จีนจาม ก็เถิง
พายกางเถิงย่ายยอง ฝูงแง้ว
นามกรก้ำเขมขอม เมืองม่าน ก็เถิง

6) พายต่างใต้เมืองมิ่ง แมนเฮียวก็เถิง
7) พวกแมนหัวเขียว แมนเอิกบ่อง ก็ถึง
8) พวกหุนบังแมนไฟ ก็มาไหว้ พวกช้าคางลายก็มาไหว้

ท้าวฮุ่ง ตั้งให้ อ้ายคว่าง เปนผู้ปกครองหัวเมืองแกวทั้งหมด แล้ว ท้าวฮุ่ง ก็ยกทัพกลับเงินยางผ่านมาทางเชียงบานผาหลอด 10 วัน ถึงเงินยาง เมื่อถึงเงินยางแล้วจึงตั้งให้หานพายเปนเมืองแสน แองคอนเปนเมืองขวา อ้ายผ่องเปนเมืองซ้าย อ้ายง่ำเปนแสนนา สำเหร็ดแล้วท้าวฮุ่งจึงแต่งให้เถ้าแก่ไปสู่ขอนางง้อม และพร้อมกันนี้ท้าวฮุ่งได้เชินนางจอมผู้มารดาไป ครองเมืองเชียงทองในเขตรแดนเมืองปะกัน ส่วนท้าวฮุ่ง หยู่ครองเมืองเงินยางนานได้ 17 ปี ได้โอรสจากนาง

ง้อมองค์หนึ่งชื่อว่า ท้าวคำฮุ่ง

ครั้ง หนึ่ง ท้าวฮุ่ง ออกไป ประพาส ป่า ใน คราวนั้นมีแขกเมืองต่างประเทศมาถวายบันนาการ เปนอันมาก แองคอนเปนล่ามนำเข้าเฝ้า คือ

1) ห้อไหย่ หนองแส
2) พระยาฟ้าฮ่วนเมืองตุมวาง
3) เมืองจีน
4) เมืองพะโค เมืองม่าน เมืองชวา
5) เมืองผายี และหมู่เขม และลื้อ

ฝ่ายพระมเหสีหยู่เบื้องหลังไม่ถูกกัน นางอั้วเบียดเบียนนางง้อม จนนางง้อมต้องกลับไปเมืองเชียงเคือกับคำฮุ่งผู้โอรส เมื่อท้าวฮุ่งได้ซาบก็รีบยกพลไปตามนางง้อม อีกทางหนึ่งให้ไปเชินพระมารดามาจากเมืองเชียงทอง พร้อมด้วยพวกแม่ทัพทั้งหลาย เว้นไว้แต่อ้ายคว่างให้หยู่รักสาเมือง ขณะนั้นหุนบังกับอ้ายหิ่งซึ่งแตกหนีไปอาสัยหยู่กับพยาฟ้าฮ่วนเมืองตุมวางนั้น ได้ถอบยกพลเข้ามาตีหัวเมืองเขตแดนเมืองปะกัน อ้ายคว่างจึ่ง ส่งข่าว มา ถึง ท้าวฮุ่ง ๆ จึ่ง ยก กอง ทัพไปปราบหุนบังและอ้ายหิ่งอีก เวลาไปผ่านไปทางเมืองเชียงเชย เจ้าเชียงเชยไม่สู้ และยอมยกนางแพงมาดให้ด้วย ท้าวฮุ่งจึ่งยกไปถึงตุมวาง ส่งขุนคอนเข้าไปเจรจา ขอให้เจ้าฟ้าฮ่วน ส่งตัวหุนบังกับอ้ายหิ่งออกมาให้ ฟ้าฮ่วนไม่ยอมส่ง และกล่าวท้าทายว่า ถ้าท้าวฮุ่งขืนรบ ก็จะไปขอกองทัพแมนตายืน แมนเอิกบ่อง แมนหลวง มาช่วยป้องกัน (ตามเรื่องท้าวฮุ่งเรียกพวกแมนเหล่านี้ว่า พวกผีบ้าง แมนตาทอกเจ็ดไหบ้าง ชาวหนองแส บ้าง ดังคำว่า

บ่าวยี่ได้ แมนบึก ตัดคอ
ชาวหนองแสบึกหนี วางด้าง)

ท้าวฮุ่งได้ซงฟังก็โกรธ จึ่งขับทัพ เข้าต่อยุทธ พวกแมนเมืองตุมวางออกต่อสู้ เปนสามาถ แต่สู้ไม่ได้ผู้ คนล้มตายเปนอันมาก จนเหมั่นโขลง ทั่วทุ่ง เจ้าฟ้าฮ่วนจึ่งได้ ถอยทัพเข้าในเมือง แล้ว แต่งให้ แมน สม ออก มา ขอ อ่อน น้อม ฟ้า ฮ่วนขอมอบเมือง แล นางคำหยาด ผู้ น้องสาวให้ ท้าวฮุ่งจึ่งปรึกสากับแม่ทัพทั้งปวงดูว่าจะควน ประการใด ขณะนั้นอ้ายคว่างทูนว่า ไม่ควนจะให้ เพราะเขาอวดอ้างดีนัก ฉะนั้นท้าวฮุ่งจึ่งรับสั่งกับแมนสมว่า ให้ ฟ้าฮ่วนจับตัวหุนบังและอ้ายหิ่งส่งมาให้แล้วจะเลิกทัพกลับเมือง แมนสมกลับเข้าไปทูนฟ้าฮ่วน ๆ ไม่รู้ จะทำหย่างไร จึ่งแต่งทะหานม้าใช้สองคนขึ้นไปเชินแถนลอลงมาช่วย และว่าแถนลอนั้นหยู่เมือง "กาหลง" ดังคำว่า

พระบาทเจ้าล้านโลก แถนลอ
ธรรม์ย่า กินกาหลงหยู่กะเลิม ธูล้าง
ทุกไทพ้อมขุนแถน เอยกล่าว
วอนพระน้าวใจแจ้ง ช่อยพล ฯ
สองนายใช้ไปถึงเจ็ดแคว ที่นั้นมีบันไดพาด

ขึ้นไปเมืองแถน สองนายใช้ขึ้นไปแล้วก็เข้าไปเล่าเหตุให้แถนฟัง แถนลอจึ่งยกทัพลงมาตามล่าดับทาง ตัวท่านแถนลอเอง ซง เกวี้ยน มาถึงย่านคาเชียวแมนฟองออกไปเผ้า จากนั้นลงมาถึงนครหลวง ที่นั้นว่าเปนที่หยู่ ของแมนผ้าลาย หรือยางกาว จากที่นั้นจึ่งมาถึงตุมวาง แล้วแถนลอจัดทัพออกสู้ ท้าวฮุ่งดังนี้ แถนเล็มเปนปีกขวา แถนวี เปนปีกซ้าย เจ้ ฟ้าฮ่วนเปนหัวกลาง ตัวท่านแถนลอซงเกวี้ยน รบกันครั้งนี้ตายมากทั้งสองฝ่าย แต่ฝ่ายท้าวฮุ่งแม่ทัพตายเกือบหมด ท้าวฮุ่ง สู้ ไม่ได้จึ่งถอยกลับคืน มาตั้งหยู่ ในเมือง ปะกัน แล้วใช้ให้ พิมมะบาด ถือราชสารลงมา บอก ขุนซึม พ่อตา และอ้ายเจือง (พี่ชาย) หยู่ เมืองสวนตาล และเมืองเชียงเคือให้ยกทัพไปช่วย ในขณะนั้นนายพวงจึ่งทูลว่า เกรงจะสูญพงพันธ์ ขอให้เอาลูกหลานคืนไปไว้เมืองเงินยางก่อน ท้าวฮุ่งเห็นชอบด้วยจึ่งให้นายพวงนำเอา ท้าวคำเคือง และท้าวคำฮุ่ง กับนางจอม (มารดา) และนางมุน นางแพงมาด กลับคืนนครเงินยางโดยเร็ว ฝ่ายท้าวฮุ่งออกสู้ รบกับพวกแมน ก็เลยสิ้นพระชนในที่รบนั้นเอง ฟ้าฮ่วนจึ่งใช้ให้ นายเวียน ขี่ม้าไปตามเอานางจอมและคำฮุ่ง คำเคือง กลับคืนมา ว่าจะอภิเสกให้ครองเมืองปะกันต่อไป นายเวียนตามไปทันหยู่ กลางป่า แต่นางจอมไม่ยอมกลับ ก็พาเอาหลานสองคนคืนไปถึงนครเงินยาง

ต่อนี้ไป กล่าวว่าท้าวฮุ่งเมื่อตายแล้วก็เกิดเปนผีมีกองทัพเหมือนเมื่อยังเปนหยู่ จึ่งยกทัพขึ้นไปเมืองแถนผ่านไปเมืองคาเชียว แองคอนเข้าไปถามหนทางไปเมืองฟ้ากับพวกไทแอง ต่อแต่นั้นก็ไปถึงกะไดลิง จากกะไดลิง ก็ไปถึงแม่น้ำลินคำใกล้เมืองเลียนพาน ท้าวฮุ่งจึ่งให้ ขุนคอนเข้าไปบอกแถนซั่งเจ้าเมือง เลียนพาน ออกมา อ่อนน้อม แต่แถนซั่งไม่ยอมท้าวฮุ่งก็ยกพลเข้าตีได้เมืองเลียนพาน แล้วให้ขุนคอนขึ้นไปบอกพระอินทร์ ๆ กลัว จึ่ง มอบ เมือง สวงให้ ท้าวฮุ่ง ครอบครอง และ มอบแถนทั้งหมดให้ หยู่ ใต้อำนาจ ท้าวฮุ่งก็เดินทัพขึ้นไปถึงเมืองกองทูน แถนลม เจ้ากองทูนออกมาไหว้ จากกองทูนไปถึงเมืองก่ามา พักแรมที่นั้น แถนงวงเจ้าเมืองก่ามาออกมาต้อนรับ จากนั้นก็ขึ้นเสวยเมืองสวง แล้วพวกแถนทั้งหลายก็ออกมาอ่อนน้อม คือ แถนงวง แถนเม็ง แถนมิ่ง แถนโกไก แถวถ่าว แถนเพือง แถนหมอก แถนตากาบีน แถนลิง แถนลม แถนส่อง

ฝ่ายอ้ายเจือง (พี่ชายท้าวฮุ่ง) และท้าวคำเคือง คำฮุ่ง (โอรส) และขุนซึม (พ่อตา) มีความโกรธมากจึ่งเกณฑ์ สูรโยธาคืนไปต่อรบกับ พยาฟ้าฮ่วนอีก และได้เกณฑ์ เอาพวกเมืองทวาย และหอแต ไปด้วย ผ่านไปเมืองเชียงคาน แล้วไปเชียงเชย ถึงตุมวางได้ต่อรบกันเปนสามาถ สุดท้ายเจ้าฟ้าฮ่วนตายในที่รบ และกองทัพเมืองเงินยางก็เข้าเมืองได้ ฯ

สิลา วีรวงส

พระนคร วันที่ 1 สิงหาคม 2485

ขุนเจืองออกลูก

ขุนเจือง คือใคร ? เปนคนชาติใด ? ท่านผู้รู้ รวมทั้งท่าน ผู้ ชำระ หนังสือ นี้ ได้ วิจารณ์ ไว้ แล้ว ข้าพเจ้าเปนคนนอกสังเวียน แห่งการ วิจารณ์ ในข้อนั้น ในที่นี้ขอพิจารณาข้อที่ท่านผู้อื่นไม่เถียงกัน คือ ความเก่งเยี่ยงขุนเจือง

แม้ขุนเจืองเก่งสักเท่าไร ถ้าไม่มีผู้ แต่งหนังสือไว้ แล้ว ขุนเจือง ก็กลาย เปนคนไม่มีตัวแน่แท้ แต่นอกจากขุนเจือง จะได้ เก่งดังท้องเรื่องแล้ว หนังสือเจืองเปนวรรณคดีชั้นเอกอีกด้วย จึ่งสมควรหย่างยิ่ง ที่จะนับว่าผู้ แต่ง หนังสือ ขุนเจือง เปนคนสำคันยิ่งกว่าขุนเจืองเสียอีก และควรที่นักค้นคว้าจะตามตัวให้พบจงได้

หนังสือ ทำนอง หนังสือ ขุนเจือง ก็ดี หนังสือประเภทอื่น ที่เปน แบบแผน ภาสาโบราน แถบบ้านขุนเจืองก็ดียังมีอีกมาก แต่จะได้ไปเสียไหนน่าติดตามให้ได้จะได้พบสิ่งอื่นนอกจากคนเก่ง และหนังสือไพเราะเช่นหนังสือเจืองนี้อีก เช่น ขุนเจืองที่ว่า เก่งกาจนักนั้น ก็ตาย ด้วย ฝีมือ คนเก่ง ด้วยกัน หนังสือ สิลปชัย ที่นิยมกัน มานานว่า เปนหนังสือไพเราะนักหนาก็มามีหนังสือเจืองเปนคู่ ปรับอีกนะบัดนี้ "เก่งกว่าเก่งย่อมมีหยู่ เสมอ และในทุกสมัย" ฉะนั้น ถ้าช่วยกันเสาะหาให้ดีจะได้ พบ "เก่งยิ่งกว่าเก่ง" ของแถบถิ่นบ้านขุนเจืองอีกเปนแน่นอนและความเก่งใช่จะมีแต่ในทางการ รบ หย่าง ขุนเจืองก็หาไม่ ความเก่งในทางอื่นยังมีเช่นผู้ แต่งหนังสือเจืองเก่งทางประพันธ์เปนต้น การค้นหาหนังสือจึ่งพบสิ่งอื่นไปด้วยและพาให้เปนโซ่สาว มาถึงสิ่งที่เปนหยู่ในปัจจุบัน เคยมีคำถามเสมอว่าทำไมคนภาคอิสานจึ่งรักสงบ ? มีอาชญากัมน้อยกว่าภาคอื่นในจำนวน พลเมือง เท่ากัน ? ทำไม การอุสาหกัมในครอบครัว (Home industry) จึ่งมีมาไม่ขาดสายในราสดรภาคอิสาน ทำไมคนภาคอิสานจึ่งรู้ จักมักคุ้นกัน แม้หยู่ห่างไกล คนบ้านใกล้ เรือนเคียงรู้ จักกันง่าย สนิทกันเร็ว ประเพนีต่าง ๆ เช่น บุญบั้งไฟ ลงข่วง งันเรือนดี การค้าแลกเวลามีงานทำบุญ ฯลฯ มีมา แต่ ครั้งไหนหย่างไร ? มีส่วนดีหรือมีแต่ทางเสีย สิ่งที่ดีนั้น ๆ ควรเสาะทวนหลังว่าใครเปนคนสร้าง ใครเปนคนเก่ง ทางรัถสาตรให้ คนรักสงบ เปนนิสสัยมรดกมา ใครเปน คน เก่งทาง เสดถกิจ หรือไม่ มี ใคร เปน คนเก่งทางสังคมให้คนรักความ เอื้อเฟื้อ เจือจุน กันค้นให้ดีจะได้พบเรื่อยไป โดยนัยนี้ท้าวเจือง คนเดียวพาให้ค้นหาคนเก่งในหลาย ๆ ทาง จึ่งขอตั้งชื่อว่าท้าวเจืองออกลูก

วิธีการค้นนี้คน สมัยใหม่ บางคน ตั้งลัทธิติทำลาย กล่าวคือขอให้พบของเก่าเข้าเท่านั้น เปน

ต้องตั้งหน้าทำลาย เพราะ มองไม่รอบ เปนวงกลม เห็นเปนพ้นสมัยไปหมด หนังสือสังฮอมธาตุว่า เหลวไหล บุญบั้งไฟเปนงานของคนบ้า ระบอบคงปู่ตาเปนเรื่องถือผี ฯลฯ ถ้ามีคนจำพวกมากนี้เข้าก็เปนอันเชื่อได้แน่นอนว่า คนจำพวกขุนเจือง หนังสือจำพวกหนังสือสิลบชัย, สมทีถึด, สุดที่อ่าว จะต้องสูญชื่อไปจากโลกหมด น่ายินดีที่คนหย่าง คุนสิลา วิรวงส์ ยัง มีตัว และ ไม่ หยู่ใน จำพวกที่กล่าวแล้ว

ความ เปน เอกราช ของ ชาติเปนแม่ของเก่งทั้งมวน ขุนเจืองเก่งและเปนเหตุให้เกิดหนังสือเจืองออกลูกไปหลายหย่างดังกล่าวนี้ก็ดี แต่ขุนเจืองไม่เก่งในการรักสาความเปน เอกราชของชาติไว้ได้ฉะนั้นโดยหลักที่กล่าวเมื่อกี้นี้ พาให้ ความเก่งอื่นๆทั้งหมด คนเก่งทั้งหลายต่อมาหรือพึ่งที่จะมีต่อมาจากขุนเจืองจึ่งต่างก็หายไปสิ้น โดยนัยนี้ขุนเจืองจึ่งควนได้ชื่อว่าเปนหมัน ถ้าขุนเจืองเก่งในการรู้โลกในทางนี้อีกก็คงไม่หมันแน่

บรรพบุรุสของไทยจน ถึงเราคนไทยปัจจุบัน รักสา เอกราช ของ ชาติ มาได้ โดย สวัสดี ขุนเจืองเปนไทยหรือเทสก็ตาม เอกราชของไทยยืนยงคงรอดมาได้จนบัดนี้ มิใช่เพราะขุนเจืองโดยตรง จึ่งกล่าวได้ว่า ท่านผู้นำเอกราชมาได้นั้น เก่งกว่าขุนเจือง

"รู้โลกดีกว่ารู้วิชา รู้รักสาชาติรอดเปนยอดคน"

ขอยุติลงด้วยความปรารถนา ว่ากุสลผลบุญใดที่เกิดจากการบำเพ็นนะคราวนี้ จงบันดาลให้กุลบุตรธิดา ทั้ง ปัจจุบัน แล อนาคตจง เปนคน เก่งกว่าขุนเจือง และกว่าพวกเก่งในทุกทาง เทอน ฯ

ฟอง สิทธิธัม

สารบานเรื่องท้าวฮุ่ง

แก้คำผิด

คำผิด	คำถูก	หน้า	บันทัด	คำผิด	คำถูก	หน้า	บันทัด
ไคแนว	ไค่แนว	2	10	ทงโลก	ทงโสก	21	11
ฮู่	ฮู้	2	4—2	ย้ายยาง	ย้ายย่าง	21	19—2
ปน	ปุน	3	22	พายพยาน	พายพยาบน	22	7—2
คืดไค	คืดไค่	6	8	หว่าได้	หว่าไค้	24	14
เจ่อง	เจื่อง	6	18	กลาว	กล่าว	24	16
นงถาว	นงถ่าว	6	7—2	หมอนเนือ	หม่อนเนื้อ	27	17
สาวถาว	สาวถ่าว	8	8	มือลอย	มือลอบ	27	1—2
ฮ่งเฮือง	ฮู่งเฮือง	8	16	พุนเยอ	พุ้นเยอ	27	5—2
ไฟสอง	ไฟส่อง	9	3	แลกสลาก	แลกสลา	27	20—2
ชูคน	ซู่คน	9	4	เลาแก้	เล่าแก้	28	2—2
เถิงแทน	เถิงแท่น	11	9	ด	ดู	31	23
บั๊กบิน	บั๊กบี่น	11	13	ค้อน	ค้อม	32	12
ง้อมนั่	ง้อมนั่ง	11	14	ขาวพ้า	ซาวพ้า	32	16—2
ซื้อ	เซื้อ	11	5—2	บ่าวชึ้น	บ่าวขึ้น	32	17—2
ปุนบี่ยว	ปุนเปี่ยว	11	6	คด	คิด	36	1—2
เขาควาง	เขาคว่าง	11	16—2	แว่นว่า	แวนว่า	36	13—2
ฮวมสวน	ฮ่วมสวน	12	10—2	ลูกพี้ยง	ลูกเพี้ยง	38	21
ชึ้น	ขึ้น	14	17	เมืองพอม	เมืองพ้อม	41	1—2
เฮี้ยง	เฮื้อง	11	20—2	แห้มผ่า	แห้มเผ่า	14	5
พาง	พ่าง	17	3	ท้าา	ท้าว	48	1
คันค่	คันค่ำ	17	9—2	รือ	รือ	49	4
หุมฮ่ง	หุมฮุ่ง	20	8	ชักปี่	ชักปี่ก	56	1
ชาง	ช้าง	20	1—2	จามวน	จาม่วน	57	1—2

คำผิด	คำถูก	หน้า	บันทัด	คำผิด	คำถูก	หน้า	บันทัด
อั้	อั้ว	58	5	เยยว	เยี่ยว	91	8−2
ฮว	เฮว	58	14	ปน	ปุน	94	14
เฮฮู้	เฮาฮู้	59	14−2	หม่อม	หม่อน	99	9
ฮาย	ฮ่าย	60	6	ทุกตอบ	ทุกตาบ	109	1
สะแควา	สะแควก	61	13−2	ฮุ่	ฮุ่ง	110	12
เลิง	เถิง	62	23−2	ดคื	คึด	111	20−2
สนควน	ผลควน	66	23−2	เกื่อว	เกี่ยว	113	4−2
ชะเบุเนื้อสวย	ชะบุเนื้อเสวย	69	18−2	แพงหาง	แพนหาง	116	14
เฮาพุ้น	เฮวพุ้น	74	10	ทางตีน	ตางตีน	120	9
ทุกแล้ว	พุกแล้ว	75	8−2	ไผหยู่	ไผผู่	121	19−2
เตน	เติน	76	12	เฮือง	เฮือง	124	22−2
ค่	คู่	77′	5	กอม	กอย	126	27−2
คอม	ดอม	77	19−2	ยังค่อน	ยังค่อย	131	18
กางระกัง	กางระนัง	78	2	เชน	เชิน	132	16−2
พ่อเออ	พ่อเอย	78	13−2	เฮือน	เฮือน	133	22
อ้อระ	ออระ	79	1	สเบี้ยะ	สูเบี้ยะ	134	24
คึด	คึด	81	13	ปะตับ	ปะดับ	135	12
มือ	มื้อ	82	8−2	คง	คำ	136	5
คึดคั่ง	คึดคั่ง	83	10−2	ขนิ่ง	คนิ่ง	136	24
ดีคาย	ดีดาย	85	19	ซอ	ซื่อ	139	21−2
ฮาย	ฮ้าย	85	19−2	คึก	คึด	139	24−2
เหน่วย	เหนี่ยว	86	22	แมม	แมน	144	3−4
เชิ่ง	เชียง	87	20−2	เสยง	เสียง	145	19−2

คำผิด	คำถูก	หน้า	บันทัด
ชุน	ขุน	148	15—2
มันมาก	มันยาก	151	3
จากเถิ้น	จาเถิ้น	151	10
ดู	ดู	157	2
ยาง	ยวง	157	19
ปากหลัง	ปางหลัง	176	11—2
นั้นปี่	นั้นปู่	179	6—2
เวือง	เวียง	182	13
ค้าง	ด้าง	182	14
ขนช้าง	ชนช้าง	183	18
ฮม	ฮุม	190	14
จัง	จัก	191	8 10
ช่	ชู่	193	4
หว	หิว	194	1
ย้าย	ย้าว	196	21
นาดีขวาง	นาขวาง	201	19—2
ฮุมตอง	ฮุมต้อง	202	18
ผมเผือ	ผมเผื่อ	204	1
ต้าน	ต้น	204	13
ดำก้า	คำก้า	204	8—2
เฮียง	เฮือง	218	9
ล้า	ล่ำ	218	16
พ่ำพ้อง	พ่ำพ้อม	218	24—2
ลือนาม	สืบนาม	222	22
คานสวาท	ดานสวาท	227	3
ทัดดอคไม้แขม	ทัดดอกไม้แซม	227	16—2
เมอ	เมื่อ	228	8
แสว	แส่ว	233	13—2
ไป่	ไป่บอ	235	22—2
ฮิฮำ	ฮิฮ่ำ	236	22
เหลื่อน	เลื่อน	238	8—2
ตั้งแต่	ตั้งแต่ง	246	16
เมิ่น	เมื่อ	246	22
แป่น	แป่ง	249	19
ขวน	ชวน	249	3—2
แม่จ้ก	แม่จัก	258	16—2
ขันไถ	ขันไต่	270	5—2
ไช่ปะมาม	ไช่ปะมาน	275	16—2
คอนดอน	คอนคอน	278	2
ไป่ไม้	ป่าไม้	278	20
แองควน	แองคอน	280	14
เตา	เต้า	281	8
ทาว	ท้าว	281	11—2
หยู	หยู่	281	12—2
ทง	ทั้ง	281	15—2
ฮูง	ฮู่ง	282	2

คำผิด	คำถูก	หน้า	บันทัด
อ้ม	อุ้ม	282	10
คอยลา	ค่อยลา	283	8—2
รกโข	รุกโข	284	11
ชาง	ช่าง	284	18
หัม	หุ้ม	285	11
ฮ่ง	ฮุ่ง	289	17
หมาด	มหาด	291	1
เจ้_ส้อ	เจ้า-ส้อย	291	8—2
ม ฮาม	มาฮาม	301	11
สงสี	ส่งสี	301	4—2
พี่เลย	พี่เอย	303	13
เชมเชย	ชมเชย	307	7—2
ลก	ลูก	307	24—2
ส้ำ	ส่ำ	308	1
พี้	พ้ำ	313	11
ทลึ้ผง	ทุลึ้ผง	314	5
หนบัง	หุนบัง	314	10
หย้ง	หยุ้ง	315	9
พะโพ	พะโค	317	22
คอยถาง	ค่อยถาง	316	4
แอ้ว	แล้ว	323	7
พิขหลอ	พิชหลอ	331	5
จิ่มต่	จิ่มต่อ	332	24
เฮยว	เฮี่ยว	333	20—2
ฮอน	ฮ้อน	337	7
มวน	ม่วน	337	8
ชอง	ช่อง	337	6—2
พาง	พ่าง	337	12—2
ตอง	ต้อง	339	3
ลวง	ล่วง	339	10
ถาว	ถ่าว	339	—
แทน	แท่น	339	—
แอน	แอ่น	339	—
ฮอน	ฮ้อน	342	—
ยังทอ	ยังท่อ	342	—
เตงฮอ	เตงฮ่อ	342	—
สมมวน	สุมมวน	344	—
เถง	เถิง	344	—
แม	แม่	344	—
แหง	แห่ง	245	—
แจม	แจ่ม	345	—
หนามเนื้อ	นามเนื้อ	353	3—2
แกน	แถน	354	18
ลก	ลูก	355	4
พึกนก	พึ่งนัก	355	1—2
คนร	นคร	355	7
ไห้	ไท้	356	11